

UNIVERZITA KARLOVA
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

UNIVERZITA
KARLOVA

**Vnímání svobody a smyslu života v kontextu alkoholické
závislosti**

Autor: Nikola Žďánská

Vedoucí práce: doc. Mgr. Aleš Novák PhD.

Bakalářská práce

Praha 2024

Abstrakt

Tato bakalářská práce se hlouběji zabývá vzájemným propojením existenciální filosofie, svobody jedince a dopadem alkoholismu na otázky volby a smyslu života. V průběhu analýzy přistupujeme k existenciálnímu chápání svobody a zkoumáme, jak alkoholismus může tuto lidskou schopnost ovlivnit. Práce se věnuje filosofickým základům svobody a klade otázku, jak existenciální filosofie, reprezentovaná mysliteli jako je Sartre nebo Camus, definuje svobodu, a jak tento koncept může být postižen alkoholismem. Zaměřuje se na to, jak závislost ovlivňuje schopnost volby a rozhodování jedince, nejen z hlediska fyzické závislosti, ale také v psychologickém a filosofickém kontextu. Práce také rozvíjí téma vnímání smyslu života a jeho proměny pod vlivem alkoholu. Rozvíjí otázku, jak závislost může ovlivnit individuální pohled na životní hodnoty a cíle. Celkově práce diskutuje filosofické aspekty svobody, existence a etiky v kontextu alkoholické závislosti, poskytuje hlubší vhled do toho, jak tyto aspekty formují vnímání života a rozhodování jednotlivců pod vlivem alkoholu.

Klíčová slova

existenciální filosofie, alkoholismus, svoboda, volba, smysl života, životní hodnoty

Abstract

This bachelor's thesis delves into the interconnection of existential philosophy, individual freedom, and the impact of alcoholism on questions of choice and the meaning of life. Throughout the analysis, we approach the existential understanding of freedom and examine how alcoholism can influence this human capability. The work explores the philosophical foundations of freedom and poses the question of how existential philosophy, represented by thinkers such as Sartre or Camus, defines freedom and how this concept may be affected by alcoholism. It focuses on how addiction influences the ability to choose and decide for an individual, considering not only physical dependence but also the psychological and philosophical context. The thesis also develops the theme of perceiving the meaning of life and its transformations under the influence of alcohol. It addresses the question of how addiction can affect an individual's perspective on life values and goals. Overall, the thesis discusses philosophical aspects of freedom, existence, and ethics in the context of alcohol dependence, providing deeper insights into how these aspects shape the perception of life and decision – making for individuals under the influence of alcohol.

Keywords

existential philosophy, alcoholism, freedom, choice, meaning of life, life values

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracoval/a samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne:

.....

Poděkování

Ráda bych poděkovala doc. Mgr. Aleši Novákovi, Ph.D. za cenné rady, trpělivost, potřebnou přípravu a odborné vedení při psaní mé bakalářské práce. Také bych chtěla poděkovat svým přátelům a kolegům za inspirující přístup a užitečné připomínky. V neposlední řadě také děkuji své rodině za podporu během studia. Především mému otci, jehož životní příběh mne inspiroval k sepsání této bakalářské práce.

Obsah

Úvod	
1. Alkoholická závislost	7
1.1. Definice alkoholické závislosti	7
1.2. Historie alkoholismu	7
1.3. Hlavní znaky alkoholismu	8
1.3.1. Příznaky alkoholické závislosti	8
1.3.2. Základní příčiny vzniku alkoholické závislosti	9
1.3.3. Typologie závislosti	9
1.3.4. Diagnóza závislosti	10
1.3.5. Dopady alkoholické závislosti na život jedince	10
1.3.6. Psychické a somatické projevy	11
1.4. Sociální dopady	11
2. Svoboda a smysl života	13
2.1. Úvod do existenciální filosofie	13
2.1.1. Jean-Paul Sartre	15
2.1.1.1. Sartrovo pojetí svobody a volby	16
2.1.1.2. Svoboda a úzkost	17
2.1.1.3. Sartrovo pojetí smyslu života	18
2.1.2. Albert Camus	20
2.1.2.1. Absurdno	21
2.1.2.2. Camusovo pojetí svobody	24
2.1.2.3. Camusovo pojetí smyslu života	27
2.1.3. Alkoholismus a koncepce svobody v pojetí Jeana-Paula Sartra	29
2.1.4. Alkoholismus a koncepce smyslu života v pojetí Jeana-Paula Sartra	34
2.1.5. Alkoholismus a koncepce svobody v pojetí Alberta Camuse	36
2.1.6. Alkoholismus a koncepce smyslu života v pojetí Alberta Camuse	39
Závěr	
Seznam použité literatury	

Úvod

Tato bakalářská práce se hlouběji zabývá vzájemným propojením existenciální filosofie, svobody jedince a dopadem alkoholismu na otázky volby a smyslu života. Cílem práce je prozkoumat, jak různé aspekty lidské existence a filosofické koncepty interagují s fenoménem alkoholismu a jak tyto interakce ovlivňují jedincovu schopnost činit rozhodnutí a nalézat smysl života.

V první části práce se zaměřuji na problematiku alkoholické závislosti. Definuji, co alkoholismus znamená, jaké jsou jeho hlavní charakteristiky a příznaky. Dále se zabývám příčinami, které k alkoholismu vedou, a následky, které z této závislosti plynou. Cílem je poskytnout ucelený obraz o tom, jak alkoholismus ovlivňuje nejen fyzické zdraví, ale i psychický stav a sociální vztahy jedince.

Druhá část práce je věnována existenciální filosofii. Představuji její vznik a historický kontext, ve kterém se tato filosofická škola rozvíjela. Popisuji základní témata a otázky, kterými se existenciální filosofie zabývá, a představitele, kteří ji formovali, se zvláštním zaměřením na Jean-Paula Sartra a Alberta Camuse. Tato část poskytuje teoretický rámec pro další analýzu pojmů svobody a smyslu života, jak je vnímali tito významní myslitelé.

Následující kapitoly se soustředí na hlavní témata této práce - smysl života a svobodu. Popisuji, jak filosofické přístupy Jeana-Paula Sartra a Alberta Camuse definují svobodu jedince, jeho schopnost volby a hledání smyslu života v kontextu lidské existence. Popisuji jejich pohledy na to, jak se jedinec vyrovnává s otázkami smyslu a existence ve světě, který může být vnímán jako absurdní či bez inherentního smyslu.

V závěrečné části práce propojuji existenciální filosofii s problematikou alkoholismu. Rozebírám, jak závislost na alkoholu může ovlivňovat jedincovu schopnost volby a jak se tyto změny promítají do jeho vnímání svobody a smyslu života. Popisuji, jak alkoholismus může narušovat existenciální svobodu a schopnost jedince hledat a nacházet osobní hodnoty a cíle.

Celkově práce usiluje o propojení teoretických poznatků existenciální filosofie s konceptem alkoholismu, čímž poskytuje komplexní pohled na to, jak tyto aspekty formují vnímání života a rozhodování jednotlivců pod vlivem alkoholu.

1. Alkoholická závislost

1.1. Definice alkoholické závislosti

Národní institut pro užívání alkoholu a alkoholismu v USA definuje alkoholismus (AUD = alcoholic use disorder) jako zdravotní stav charakterizovaný sníženou schopností přestat či kontrolovat konzumaci alkoholu navzdory nepříznivým sociálním, pracovním nebo zdravotním důsledkům. Zahrnuje stavy, které někteří označují jako zneužívání a závislost na alkoholu a hovorově řečeno alkoholismus. AUD je považována za poruchu mozku a může mít mírný, středně těžký nebo těžký průběh. Trvalé změny v mozku způsobené zneužíváním alkoholu činí jedince náchylnými k recidivě. Jedná se tedy o směs choroby a nedisciplinovanosti.

Nedisciplinovanost lze chápat jako nedostatek sebeovládání či sebekontroly, což může předcházet a naznačovat budoucí problémy s konzumací alkoholu (Skála, 1987). Syndrom závislosti na alkoholu se u jedince vyvíjí poměrně dlouho, obvykle po dobu několika let. Během tohoto období se často zhoršuje jedincův zdravotní stav. Příznaky alkoholické závislosti jsou přitom obvykle jasně zřetelné (Popov, 2003). Jedinec obvykle ignoruje varovné signály jak z vnějšího, tak z vnitřního prostředí. Nereaguje ani na kritiku svého chování a jednání, neboť jí nerozumí. Tato nedisciplinovanost často vede k budoucí závislosti jako chorobě (Skála, 1987).

Termín alkoholismus byl původně vysloven švédským lékařem Magnusem Hussem v roce 1849 a byl použit jako terminologie pro somatické poruchy při nadměrném pití alkoholu až do roku 1940 (Sournia, 1999).

1.2. Historie alkoholismu

Alkohol je nejstarší a nejpoužívanější psychoaktivní látkou na světě. Na rozdíl od většiny ostatních psychoaktivních látek je jeho užívání ve velké většině zemí světa legální a jeho konzumace je společensky přijímaná. V rámci historie i jednotlivých kultur nabýval alkohol různých funkcí a forem (Hunt & Climer, 2009).

Byl a stále je součástí náboženských obřadů, v minulosti sloužil i jako důležitý zdroj živin a využití v medicíně našel především pro antiseptické a analgetické vlastnosti. Využíván byl zejména při úrazech, chorobách nebo na zranění z bojů a již Hippokrat o prospěšných

účincích alkoholu ve svých pracích hovoří. Shapiro (2005) ve svém průvodci říká, že alkohol byl už od 19. století jedinou dostupnou drogou s tlumivým účinkem.

Dle Edwardse (2004) má také významný vliv na společenský život, protože v mnoha společnostech slouží k uvolnění napětí a zvýšení sociální interakce. V dějinách některých národů se střídala období masivní konzumace s obdobími legislativou omezené spotřeby a to právě jako reakce na nadměrné užívání.

Hanson (1995) upozorňuje, že i když alkohol byl a stále zůstává zneužíván malou částí populace, pro většinu lidí přináší výhody a užitek. Celkově lidem alkohol ulehčoval život a cítili se po něm lépe, měnil jejich psychické vlastnosti, po jeho užití byli veselejší, jejich problémy a útrapy se stávaly zanedbatelnějšími (Šedivý, Válková, 1988).

1.3. Hlavní znaky alkoholismu

1.3.1. Příznaky alkoholické závislosti

Závislost na alkoholu lze definovat jako duševní poruchu v případě, že osoba s podezřením na problémové užívání alkoholu vykazuje nepřetržitě po dobu alespoň jednoho měsíce tři z šesti následujících příznaků:

- 1) silná touha po konzumaci alkoholu
- 2) potíže sebeovládání při konzumaci alkoholu
- 3) fyzické příčiny v odvykacím stádiu
- 4) růst tolerance k alkoholu v důsledku jeho pravidelné konzumace
- 5) zanedbávání jiných potěšení a zájmů
- 6) pokračování v konzumaci navzdory zřejmým škodlivým účinkům (Popov, 2003).

Závislost je možné dělit na primární a sekundární. Primární se vyvíjí bez předcházející asociality či psychické poruchy — činí kolem 70%. Sekundární závislosti předchází: asociální osobnost (25%), afektivní psychóza (5%) (Skála, 1987).

1.3.2. Základní příčiny vzniku alkoholické závislosti

- 1) dlouhodobá a častá konzumace velkého množství alkoholu
- 2) dostupnost alkoholu
- 3) genetika
- 4) stavy duševního zdraví
- 5) prostředí (Skála, 1987).

Dle Národního institutu pro užívání alkoholu a alkoholismu (2020) riziko rozvoje závislosti na alkoholu u jednotlivce závisí částečně na množství, frekvenci a rychlosti konzumace alkoholu. Přestože není jediný převládající rizikový faktor, literatura naznačuje, že pravděpodobnost závislosti jedince na alkoholu roste s počtem jeho zranitelných oblastí. Další příčiny vzniku alkoholické závislosti mohou souviset s věkem, pohlavím a sociálně-ekonomickým postavením (WHO, 2014).

1.3.3. Typologie závislosti

1) Úzus neboli mírná konzumace alkoholu. Jedná se o konzumaci alkoholu v množství, které je přiměřené věku, zdravotnímu stavu a času, ve kterém je alkohol konzumován. U zdravého dospělého jedince to může znamenat konzum po pracovní době nebo po jídle. V této situaci není alkohol považován za drogu (Skála, 1987).

2) Misúzus neboli zneužívání alkoholu. Jedná se o všechny ostatní případy, které byly uvedeny. Většinou jde o případy, kdy dochází k zneužívání alkoholu v situacích, které jsou zakázány zákonem, nebo v případech, kdy zdravotní stav není kompatibilní s konzumací alkoholu (Skála, 1987).

3) Abúzus neboli nadužívání alkoholických nápojů. Zneužití může být občasné, periodické nebo pravidelné, systematické. V prvním případě může docházet k agresivnímu chování, těžké intoxikaci a dalším projevům. V druhém případě může mít negativní dopady na duševní a psychické zdraví jedince. Zneužívání alkoholu je spojeno se společenskými událostmi, na kterých lidé ať už úmyslně nebo nikoliv vyhledávají účinek alkoholu jako drogy (Skála, 1987).

1.3.4. Diagnóza závislosti

Skála (1987) rozlišuje pět typů závislosti na alkoholu:

- 1) **Typ alfa** – jedinec využívá alkohol k potlačení tenze, k získání dobré nálady a k posílení sociálních vazeb s ostatními lidmi.
- 2) **Typ beta** – občasně nadměrná konzumace alkoholu, která je ovlivněna sociokulturním prostředím. Často se pojí s nějakými událostmi, na kterých se jedinec nechce svým chováním odlišovat od většiny.
- 3) **Typ gama** – charakteristickým znakem je ztráta kontroly nad konzumací alkoholu. Jedinec není schopen určit, kdy konzumace přesahuje „zdravou“ míru. To často vede k nadměrnému pití a intoxikaci. Vyskytuje se zde charakter psychické závislosti.
- 4) **Typ delta** – jedná se o dlouhodobou konzumaci alkoholických nápojů. Hlavními projevy je somatická závislost a psychická závislost, která se rozvíjí až později.
- 5) **Typ epsilon** – projevuje se dramatickými obdobími trvajících dny či týdny, ve kterých není jedinec schopen abstinence (Skála, 1987).

1.3.5. Dopady alkoholické závislosti na život jedince

Konzumace alkoholu může mít negativní dopad jak na zdraví, tak na sociální život jedince. Nadměrná konzumace alkoholu může ovlivnit také další osoby, jako například rodinné příslušníky, přátele, kolegy nebo cizí osoby (WHO, 2014).

Velkými problémy trpí zejména děti alkoholiků, jež mohou zdědit například výkyvy nálad, deprese, chybí schopnost radovat se, mají narušené mezilidské vztahy a postrádají smysl pro odpovědnost. Chybí jim zejména správné vzorce chování, neumí porovnat jak se projevovat nahlas, jaké chování je normální a jaké ne. Dle Woititzové děti alkoholiků také častěji lžou i v situacích, kdy by bylo snadnější povědět pravdu, a mají pocit, že jim chybí společenské chování, které by je snadněji zařadilo do kolektivu. (Woititz, 1998).

Problémy související s alkoholem znamenají podle názorů odborníků SZO dva „světy“. První zahrnuje jednotlivce, jejichž problémy jsou známé některé instituci (protialkoholní ordinaci či léčebně, manželské poradě, odboru péče o mládež, apod.).

Druhý, daleko větší počet těch, jejichž problém je znám nanejvýše jejich nejbližšímu okolí – zejména rodině (Skála, 1987).

1.3.6. Psychické a somatické projevy

Nadměrná konzumace alkoholu jedince ohrožuje jak na fyzickém, tak ale i na psychickém zdraví. Nejčastějšími důsledky nadměrné konzumace alkoholu na psychickém zdraví jsou tzv. alkoholické psychózy (Skála, 1987). Ty se projevují u osob závislých na alkoholu jako výsledek selhání adaptačních neurohumorálních systémů a v těžších případech mohou způsobit i poškození důležitých orgánových struktur. Řadí se sem alkoholická halucinóza, projevující se sluchovými halucinacemi, alkoholická paranoidní psychóza a alkoholická demence (Popov, 2003).

U osob s anamnézou dlouhodobého a intenzivního abúzu alkoholu se objevuje alkoholový odvykací stav – delirium tremens. Jde o závažný, někdy život ohrožující stav objevující se především na vrcholu vývoje závislosti na alkoholu. Projevy jsou následující: poruchy vědomí a kognitivních funkcí, halucinace, dezorientace, psychomotorický neklid, tachykardie, pocení.

Dalšími somatickými následky abúzu alkoholu jsou infekční nemoci, zhoubné nádory, poruchy výživy a přeměny látek, nemoci trávicí soustavy, alkoholická cirhóza, aj (Skála, 1987).

1.4. Sociální dopady

Velmi zásadními důsledky jsou v souvislosti s nadměrným užíváním alkoholu a závislostí na něm i sociální dopady. Z důvodu toho, že osoba závislá na alkoholu postupně ztrácí schopnost „fungování“ v běžném životě, často ztrácí rodinu, přátele a nedokáže navazovat nové vztahy. Neméně častěji dochází i ke ztrátě zaměstnání a sociálního zázemí.

Ačkoliv je naše společnost relativně tolerantní ke konzumaci alkoholu, po překročení pomyslně určené hranice se jedinec stává objektem sociálního stigma. Toto stigma se projevuje zejména odmítáním, kritikou, odporem a pohrdáním a tak se jedinec uchyluje k lidem v podobné situaci, aby našel pochopení.

Dle Hrouzka a spol. je sociální vyloučení, neboli exkluze, proces, který se vyznačuje vytlačováním jedince či celé skupiny na okraj společnosti a jejich omezeným přístupem k zdrojům jako je zaměstnání, bydlení, zdravotní péče, vzdělání, sociální ochrana, aj. Ztrátu zaměstnání způsobuje zejména omezená schopnost chápání, koncentrace, bdělosti a obratnosti (Hrouzek et.al, 2019).

Dle Skály (1987) spočívá zákeřný účinek alkoholu zejména v tom, že objektivně měřený výkon se sice snižuje, ale alkoholizovaný jedinec subjektivně cítí pravý opak. U jedinců, kteří jsou při pracovním výkonu pod vlivem alkoholu, nejenže klesá pracovní výkon, jsou ale také více ohroženi pracovními úrazy. Spolu s dříve zmíněnými somatickými projevy abúzu alkoholu tak dochází k mnohem častější pracovní neschopnosti, která navíc trvá déle a může tak vést k trvalé ztrátě zaměstnání (Skála, 1987).

Absolutní formu exkluze představuje v současné době hlavně bezdomovectví (Hrouzek et.al, 2019).

Tomeš (2011) tvrdí, že si závislý na alkoholu může za sociální vyloučení sám, protože to bylo jeho rozhodnutí uchýlit se k užívání návykové látky. Otázka, zda lidé věří, že mají kontrolu nad svým chováním, je ústředním bodem definic závislosti. Víra v závislost se často rovná v nevíru ve svobodnou vůli. Dle Vohs a Baumeistera (2009) sahá představa, že lidé nemají své chování plně pod kontrolou až k antickým představám o posedlosti démony, božích příkazech a dalšími nadpřirozenými silami. V moderním světě lidé často tvrdí, že mají sníženou odpovědnost za své jednání, přičemž se odvolávají na sociální faktory, společenský útlak, citové strádání, duševní choroby, drogy a další faktory.

Existuje paralela k představám o posedlosti démony v moderní vědě, která říká, že lidé nejsou svobodní ve volbě nebo kontrole svých činů. Nevědomé procesy, genetický determinismus, mechanismy v mozku a jiné vědecké teorie lidem říkají, že jejich činy nejsou jejich volbou, navzdory tomu, že mají pocit, že je tomu naopak. Navíc mnoho vědců trvá na tom, že všechny lidské činy jsou způsobeny předchozími událostmi, což činí ze svobodné vůle iluzi (Skinner, 1972; Crick, 1994).

Dle průzkumu International Social Survey Programme (1998) lidé obecně uvádějí, že se cítí mít pocit kontroly nad svými životy. Závislost je obzvláště silnou formou přesvědčení, že lidé nemohou kontrolovat své činy a nejsou za ně zodpovědní. Závislí užívají drogy, konzumují alkohol, nebo se oddávají jiným požitkům do míry, ve které se tyto požitky stávají

destruktivními a škodlivými nejen pro ně samotné, ale i pro jejich okolí. V tomto bodě by je libertarianismus činil odpovědnými za to, že se vyhýbají svým povinnostem a ubližují ostatním. Věta „nemohu si pomoci“ je pro závislé poměrně typická – pomáhá jim snižovat pocit viny (Vohs & Baumeister, 2009).

Průzkum z roku 2008 ukazuje několik metod manipulace s předsvědčením o svobodné vůli a determinismu. Jednou z metod bylo přesvědčení účastníků výzkumu o myšlence svobodné vůle jako absurdní. Vědci je nechali přemýšlet nad řadou výroků potvrzující buď lidskou svobodu, nebo deterministickou nevyhnutelnost. Vohs a Schooler (2008) zjistili, že když lidé začali být přesvědčeni o lidské nesvobodě, podváděli při testu mnohem více než účastníci, kteří esej nečetli.

2. Svoboda a smysl života

2.1. Úvod do existenciální filosofie

Každá filosofie nějakým způsobem reaguje na dobu, ve které vzniká. Existenciální filosofie či filosofie existence je úzce spojena s válečnými obdobími 20. Století. V těchto obdobích se její představitelé pokoušeli nalézt netradiční způsoby, kterými se snažili vyjádřit obtížnou realitu své doby. Existenciální myslitelé popisovali zkušenosti lidí, kteří prožívali tato nelehká období, ve kterých museli činit rozhodnutí v extrémních situacích, a kteří si začali uvědomovat vlastní konečnost. Existencialismus se vyjadřoval nejen filosofickými spisy, ale také románem, literaturou a dramatem.

O vznik existenciální filosofie se nejvíce zasadila Francie a Německo. Existenciální filosofie v Německu zahájila svůj vývoj vydáním dvou klíčových děl, která položila základy celému existenciálnímu hnutí. Těmito díly jsou Heideggerovo „*Sein und Zeit*“ (1927) a Jaspersův druhý díl „*Filosofie Existenzerhellung*“ (1932). Heidegger se ovšem sám neoznačoval za představitele existencialismu a nesouhlasil s kategorizací jeho filosofických myšlenek do tohoto směru. Německá filosofie existence je přísně vzato spojena pouze s Jaspersovými díly. Naproti tomu se francouzští existencialisté nejen opravdu považují za představitele existencialismu, ale také toho mají mezi sebou více společného. Spojuje je zejména pojem svobody, který je v jejich dílech všudypřítomný. Dále také existenciální metoda, která analyzuje konkrétní a zažité zkušenosti. Francouzští existencialisté se shodují

v tvrzení, že existence je tím, co při značném zkoumání dokáže odpovědět na otázky týkající se smyslu a podstaty člověka a bytí (Novozámská, 1998).

Mezi hlavní představitele existenciální filosofie patří zejména Jean-Paul Sartre, Albert Camus, Soren Kierkegaard a Friedrich Nietzsche (Janke, 1994).

Existenciální filosofie či filosofie existence se zaměřuje na naši subjektivní existenci (Janke, 1994). F.W.J. Schelling poprvé použil tento výraz k označení filozofie, která zdůrazňuje, že existenci Boha, přírody a člověka nelze pochopit a racionálně ji vysvětlit (Schelling, 1992). Existencialismus se soustředí zejména na lidskou existenci, kterou chápe jako starost o vlastní bytí, jak uvádí M. Heidegger (Heidegger, 2018). Toto bytí přijímáme jako svou odpovědnost a musíme ho uskutečňovat.

Již od dob Sorena Kierkegaarda představuje filosofie existence přístup ‚subjektivních myslitelů‘, kteří se soustředí na vyjasnění a pochopení vlastní existence, prostřednictvím zkoumání bytí, které předchází jakémukoli intelektuálnímu myšlení či teoretizování. V podstatě se jedná o snahu pochopit, co znamená být a žít jako jedinec. Tento přístup klade důraz na osobní zkušenost a subjektivní prožívání, čímž se snaží dosáhnout porozumění vlastní existence (Janke, 1998).

Existencialismus zdůrazňuje jedinečnost a svobodu každého člověka. Tato filosofie klade důraz na potřebu jednotlivce převzít odpovědnost za svá rozhodnutí a činy. Existencialisté často řeší témata jako svoboda, volba, smysl života a absurdita existence. Filosofie existence se obecně zabývá významem, povahou a podstatou bytí. Klade důraz na jedince a na jeho osobní prožívání života, zahrnujíc škálu myšlenek a postojů k otázkám lidské existence, smyslu života a vztahu jednotlivce ke světu. (Josková, 2024).

Existencialisté se dají rozdělit na dvě skupiny jejich představitelů: ateistické existencialisty a křesťanské existencialisty (Sartre, 2004). Mezi křesťanské existencialisty řadil Sartre (2004) například Karla Jasperse a Gabriela Marcela, mezi ateistické existencialisty řadí sám sebe, jiné francouzské existencialisty a Martina Heideggera, který, jak jsem již dříve zmínila, by s tímto označením nebyl spokojen. Ateističtí existencialisté usilovali o přijetí absurdity života a vyzývali k trpělivému snášení této skutečnosti. Naopak, náboženští existencialisté se obraceli k Bohu jako prostředku k nalezení smyslu a útěchy ve svém životě.

2.1.1. Jean-Paul Sartre

Jean-Paul Sartre, narozený roku 1905 ve Francii, byl významný francouzský filosof a spisovatel 20. Století. Nejvíce se proslavil jako hlavní představitel existenciální filosofie. Po jeho těžkém dětství dokončil střední školu na Lycée Henri IV. Po dvou letech byl přijat na prestižní École Normale Supérieure, kde se setkal s významnými osobnostmi, jako například se Simone de Beauvoir a dalšími (Desan, 2024). Později se stal učitelem filosofie a literatury na různých lyceích v Le Havre, Lyonu a Paříži (Novozámská, 1998). Jeho učitelská kariéra byla přerušena v roce 1939, kdy byl povolán do války.

V osmnácti letech napsal svůj první esej s názvem Anděl morbidity a v roce 1939 vydal sbírku literárních esejů „Legenda o pravdě“. Na počátku třicátých let se začal intenzivně zajímat o současný americký román, což ovlivnilo jeho styl a způsob vyprávění. Přesto byl zpočátku úspěšnější jako filosof, a to díky dílům jako „Imaginace“ (1936), „Transcendence ega“ (1939), „Nástin teorie emocí“ (1939) a „Imaginárno“ (1940) (Novozámská, 1998).

Skutečnou slávu získal po vydání svého prvního významného románu „Nevolnost“ v roce 1938. Během německé okupace vydal tři ze svých nejvýznamnějších děl, které mu pomohly posílit jeho postavení v literární a filosofické komunitě. Jeho dílo „Existencialismus je humanismus“ z roku 1946 ho veřejně představilo jako existencialistu, jelikož termín „existencialismus“ se v jeho předchozích dílech nevyskytoval. Pojem „existencialismus“ zformuloval a zavedl G. Marcel. Tato práce pomohla rozšířit jeho filosofické myšlenky a získat širší pozornost veřejnosti (Novozámská, 1998).

Sartre se od ostatních představitelů francouzského existencialismu odlišoval nejen hloubkou, ale i rozsahem svého filosofického vzdělání. Byl znalcem Husserlovy fenomenologie a byl dobře obeznámen i s prací M.Heideggera, to hlavně díky svému studijnímu pobytu na německých univerzitách v letech 1932 – 1934. Jeho filosofie však zůstává pevně zakotvena v živé tradici francouzského myšlení a je patrný i vliv originálního výkladu Hegelovy filosofie. Tento vliv vznikl především díky přednáškám ruského emigranta Alexandra Kojéva, který v Paříži ve třicátých letech přednášel o Hegelově filosofii, zejména o jeho díle „Fenomenologie ducha“ (Petříček, 1997).

Sartrova tvůrčí činnost končí v době, kdy oslepl a jeho zdravotní stav se začal rapidně zhoršovat. Sartre umírá v roce 1980 na plicní edém (Desan, 2024).

2.1.1.1. Sartrovo pojetí svobody a volby

Sartre tvrdí, že žijeme ve světě bez boha (Nietzsche, 2001). Jestliže bůh neexistuje, pak je tu alespoň jedna bytost, která existuje ještě předtím, než ji můžeme definovat jakýmkoli pojmem, a tou bytostí je člověk (Sartre, 2004). Tímto způsobem Sartre vyjadřuje myšlenku, že existence předchází esenci, což znamená, že člověk není ničím předem určený. Jak tvrdí Sartre: „Znamená to, že člověk nejprve existuje, setkává se se světem, vynořuje se v něm a teprve potom sám sebe definuje“ (Sartre, 2004, p. 15). Z toho vyplývá, že člověk na počátku není ničím. Stává se něčím až ve chvíli, kdy sám sebe utváří do podoby, ve které existuje.

Tímto se lišíme od ostatních věcí a bytostí, jelikož jen člověk má schopnost stát se čímkoliv, čím si zamane. Podle Sartra je člověk „odsouzen k tomu být svobodný“, což znamená, že lidská existence je neoddělitelně spjata s jeho svobodou (Novozámská, 1998). Odsouzen je protože, i když se nestvořil sám, je zodpovědný za všechny své činy, jakmile se ocitne ve světě. Člověk nemá jinou možnost, než žít svobodně. „Existencialismus nutí člověka k tomu, aby za svou existenci převzal zodpovědnost“ (Petříček, 1997, p. 103). Člověk má proto vládu nad tím, kým je a jen on sám je zodpovědný za to, jakým se učiní.

Člověk formuje vlastní identitu skrze rozhodnutí se pro čin, tedy volbu, kterou mu umožňuje právě jeho svoboda. „Vybrat si bytí toho nebo onoho znamená současně potvrzovat hodnotu toho, co volíme, neboť si nikdy nemůžeme zvolit zlo; volíme vždy dobro a nic nemůže být dobré pro nás, co by nebylo dobré pro všechny“ (Sartre, 2004, p. 18). Z toho vyplývá, že volba nemá vliv jen na toho, kdo volí, ale má mnohem větší univerzální dosah. To opět odkazuje na zodpovědnost, kterou s sebou člověk spolu s existencí a svobodou nese. „Naše zodpovědnost je takto mnohem větší, než bychom mohli předpokládat, protože zavazuje všechno lidstvo“ (Sartre, 2004, p. 18).

Spousta lidí se domnívá, že jejich volba má vliv jen na ně a nikoli na lidstvo jako takové. Tito lidé pravděpodobně věří, že jejich jednání je ojedinělé a tím pádem nemá vliv na ostatní lidi. Podle Sartra je však zásadní se neustále ptát, co by se stalo, kdyby všichni lidé jednali stejným způsobem.

Člověk si musí uvědomit, že volba je nutná, nelze ji nepodstoupit, jelikož i když se rozhodne volbu nepodstoupovat, v ten moment stejně něco volí. I zřeknutí se volby je volba (Sartre, 2004).

2.1.1.2. Svoboda a úzkost

Úzkost je nevyhnutelným aspektem lidského bytí, neboť jako svobodné bytosti máme neomezené možnosti volby. Jak již jsem dříve zmínila, tato svoboda nám umožňuje formovat se podle vlastních představ, ale přináší také odpovědnost nejen za nás samotné, ale i za ostatní. S touto odpovědností se nevyhnutelně pojí pocit úzkosti.

Sartrova úzkost nevyplývá z bytí pro sebe samotného, ale ze svobody, která je tak absolutní, že člověk nemá ani možnost neučinit nějaké rozhodnutí. Člověk během svého života neustále podstupuje různé volby a ve chvíli, kdy si uvědomí tuto neomezenost voleb, pocítí právě onu úzkost (Petříček, 1997).

Podle Sartrova výkladu jsou úzkost, svoboda a Nic vzájemně propojeny prostřednictvím lidského vědomí. Úzkost je způsobem, jakým prožíváme svobodu skrze naše vědomí (Janke, 1994). Úzkost tedy vyplývá ze svobody člověka a jeho volby, což znamená, že ji můžeme popsat jako reakci člověka na jeho vlastní svobodu (Josková, 2024).

„Člověk, který je odsouzen ke svobodě, nese na svých bedrech tíhu celého světa: je odpovědný za svět a sám za sebe jako způsob bytí“ (Novozámská, 1998, p. 111). Ve chvíli, kdy si člověk uvědomuje, že jeho rozhodnutí ovlivňuje nejen jeho samotného, ale i celé lidstvo, pocítuje úzkost, která je klíčová pro jeho vlastní svobodu (Petříček, 1997).

Podle Sartra lidé nepocítují úzkost, která by vedla k rezignaci. Jedná se o běžnou úzkost, kterou zažívají všichni lidé, kteří někdy za něco nesli zodpovědnost. Tato úzkost lidem nebrání jednat, naopak se stala podmínkou jejich jednání. Úzkost je nakonec tím, co lidi nutí zvažovat různé možnosti a uvědomovat si hodnotu svých rozhodnutí (Sartre, 2004). Úzkost tedy může být prostředkem, skrze který člověk poznává svou svobodu a zároveň se s ní vyrovnává.

Člověk se cítí osamocen ve světě plném lidí, protože není nikdo jiný, kdo by mohl převzít zodpovědnost za jeho činy a tím pádem neexistuje nic, čím by se člověk mohl vymlouvat (Petříček, 1997). Úzkost je tedy cosi jako vnitřní hlas, který člověka varuje, že něco není v naší existenci v pořádku. Vynoří-li se úzkost, znamená to, že nejsme poctiví či upřímní k sobě nebo k druhým. Tento hlas člověka pobízí ke změně v přístupu k vlastní existenci, což je vlastně jeho funkce.

To úzce souvisí s budoucností, jelikož se člověk utváří podle toho, jakým se chce v budoucnu stát. Budoucnost není pevně daná, neustále se mění. Je něčím, co se vytváří

prostřednictvím našich rozhodnutí. To, kým je člověk nyní, neurčuje pevně to, kým bude v budoucnu. V každém okamžiku existuje možnost odlišné cesty, protože budoucnost je plná našich svobodných voleb. Nejistota ohledně toho, co budoucnost přinese, zajisté také vyvolává pocit úzkosti (Janke, 1994). Paradox ovšem spočívá v tom, že se z počátku může zdát, že si člověk svými volbami otevírá více možností, avšak ve skutečnosti se v dlouhodobém horizontu jeho možnosti stále více omezují. Každé rozhodnutí člověka totiž zavazuje a omezuje jeho budoucí volby.

Člověk uniká před touto úzkostí tím, že inklinuje k neupřímnosti. Každý, kdo se brání pocitu úzkosti je v podstatě neupřímný jen sám k sobě, jelikož za neupřímností skrývá absolutní svobodu angažovanosti (Sartre, 2004). Neupřímnost se často chápe jako lež. Lež ovšem spočívá v tom, že lhář moc dobře ví, jaká je pravda, kterou skrývá a záměrně klame ostatním bez pokusu skrýt svůj úmysl klamat. Neupřímnost spočívá především v pokusu uniknout tomu, kým skutečně jsme, i přesto, že to není možné. (Sartre, 2018).

Neupřímnost podporuje průměrné chování tím, že člověka odvrací od poznání pravdy o jeho skutečném postavení. Denně se člověk zdržuje v nejisté rovnováze, kdy nechce čelit pravdě o sobě samém, čímž se nevědomě klame. Tento stav mu umožňuje vyhýbat se konfrontaci s jeho skutečným já. Nepravdivé jednání znamená, že člověk odmítá uznat určité skutečnosti a vyhýbá se pravdě. Tímto způsobem poukazuje na negativní vztah k sobě samému (Janke, 1994).

Existence je tedy chápána jako akt svobody, který se utváří a potvrzuje prostřednictvím jednání. Důsledkem této svobody je ovšem úzkost, která se objevuje, ve chvíli, kdy si člověk uvědomí svou absolutní svobodu a zodpovědnost. Stejně jako nemůže člověk v průběhu života oddělit svou svobodu od vlastní existence, nemůže oddělit ani pocit úzkosti od vlastní svobody.

2.1.1.3. Sartrovo pojetí smyslu života

Pokud budeme vycházet ze Sartrova tvrzení, že existence předchází esenci, tedy že se člověk nejdříve rodí jako nepopsaný list papíru a teprve během svého života se formuje do podoby, jakou si sám zvolí, jaký je tedy jeho smysl života? Můžeme vyloučit, že by měl člověk životní smysl předurčený, jelikož ani on sám nemá žádnou vrozenou přirozenost.

Podle Sartra se člověk odlišuje od svého okolí především tím, že jako jediný nemá předem danou podstatu bytí. Ve světě, ve kterém člověk existuje, se totiž nacházejí předměty, u kterých esence předchází existenci, což znamená, že jejich podstata je předem určena. Sartre to ukazuje na příkladu nože na papír, kdy tvrdí, že: „Podstata nože na papír – to jest souhrn návodů a kvalit, jež ho umožňují vyrobit a určit k čemu je – předchází existenci“ (Sartre, 2004, p. 14).

Jak Sartre píše v knize Existencialismus je humanismus: „Chceme totiž říci, že člověk nejprve existuje, tedy že člověk je nejprve tím, kdo se vrhá do určité budoucnosti a kdo si je vědom toho, že se do budoucnosti projektuje“ (Sartre, 2004, p. 16). Tímto výrokem můžeme člověka pojmout v neustálém procesu sebeutváření a seberealizace. Jak již bylo dříve zmíněno – „člověk je odsouzen ke svobodě“ (Sartre, 2004, p. 24). Svoboda je spojena s velkou úzkostí a zodpovědností, která přichází spolu s volbou.

Na rozdíl od křesťanských existencialistů, kteří vidí Boha jako stvořitele s přesným plánem a předurčením pro člověka, Sartre, jako představitel ateistického existencialismu, tvrdí, že existence předchází esenci, což znamená, že člověk není předurčen k žádnému určitému účelu. To s sebou podle něj ovšem nese velká úskalí. Sartre nepovažuje za možné najít na Zemi pevné znamení, které by člověku určovalo budoucí směr, spíše zastává názor, že si každý vykládá tato znamení po svém. Podle Sartra neexistuje univerzální morálka, která by určovala, co je správné udělat (Sartre, 2004). Opět je jen na člověku, pro co se rozhodne. Člověk si tedy musí neustále samostatně a bez vnější pomoci vytvářet vlastní představu o tom, co znamená být člověkem.

Osud člověka tedy spočívá v něm samém. Jak Sartre vysvětluje: „Není-li možné nalézt v každém člověku univerzální podstatu, která by byla lidskou přirozeností, existuje přece jen jistá lidská univerzalita údělu“ (Sartre, 2004, p. 41). Neexistuje tedy univerzální podstata, kterou by bylo možné považovat za přirozenost každého člověka. Přesto však existuje určitý společný lidský úděl, kdy všichni sdílejí určité univerzální aspekty svého života, jako je nutnost volby a odpovědnost za své činy. Současní myslitelé raději hovoří o údělu člověka než o jeho přirozenosti (Sartre, 2004). Zaměřují se totiž raději na podmínky a omezení, která formují lidské životy, než aby se snažili najít univerzální přirozenost všech lidí. Všechny lidi spojuje pouze několik základních skutečností: musí existovat ve světě, pracovat v něm, být v obklopení ostatních lidí a nakonec čelit vlastní smrtelnosti (Sartre, 2004).

K životnímu údělu neodmyslitelně patří také hodnoty. Pokud neexistuje Bůh jako stvořitel, musí být někdo, kdo hodnoty vytváří. Člověk je i v tomto případě svobodný a hodnoty si volí sám. Jak Sartre říká: „A ostatně říci, že vynalézáme hodnoty, znamená jen toto: život nemá a priori žádný smysl. Život není ničím před tím, než ho žijete; avšak na vás záleží, abyste mu dodali nějaký smysl, a hodnota je jen ten smysl, který si vyberete“ (Sartre, 2004, p. 55).

Život tedy nemá žádný předem daný smysl, dokud ho nežijeme. Člověk má totiž možnost život nejen žít, ale sám si ho vést. Každý člověk má možnost dát svému životu smysl tím, jak volí a jak jedná. Hodnoty, které si zvolíme, jsou právě tímto smyslem, který do života vkládáme. Jinými slovy, člověk není pouhým objektem vnějších vlivů, ale aktivním tvůrcem své vlastní existence. Svoboda člověku umožňuje aktivně řídit svůj život a rozhodovat o něm podle vlastní volby.

2.1.2. Albert Camus

Albert Camus, narozený roku 1913 v Alžírsku, byl francouzský romanopisec, esejista a dramatik. Jeho rodné prostředí mělo značný vliv jak na jeho filosofii, tak i na pozdější politickou orientaci.

Ačkoli bývá označován za existencialistického spisovatele, sám tuto nálepku odmítal. Jeho dětství bylo poznamenáno nepřítomností otce, který zemřel, když byl Camus velmi malý. Vyrůstal s matkou, bratrem, strýcem a babičkou v dělnické čtvrti, kde žili v relativní chudobě.

Camus navštěvoval základní školu v místní Ecole Communale, kde se setkal s učiteli, kteří ho podporovali v rozvoji jeho intelektu. Vynikal jako student a získal stipendium na střední škole Grand Lyceé. Tam se stal vášnivým čtenářem, naučil se latinsky a anglicky a prohloubil svůj zájem o literaturu, umění a mediální tvorbu (Simpson, n.d.).

Po střední škole studoval Camus na alžírské univerzitě, kde se specializoval na filosofii s cílem stát se po studiu středoškolským profesorem. Tento plán mu však znemožnilo onemocnění tuberkulózou (Novozámská, 1998). Jeho filosofické myšlení ovlivnila především díla Friedricha Nietzscheho a Arthura Schopenhauera. V roce 1936 získal titul a dokončil disertační práci, která byla studií o vlivu novoplatonismu na myšlení a dílo sv. Augustina (Simpson, n.d.).

Camusova literární kariéra se postupně rozvíjela, ale zpočátku byl známý jen v Alžírsku. Jen na krátkou dobu byl členem alžírské komunistické strany, ale vzhledem k rozdílným názorům následně ze strany vystoupil. Z Alžíru byl poté v roce 1940 vyhoštěn za své články v novinách, ve kterých se postavil na obranu muslimů žijících v chudobě a utrpení (Novozámská, 1998). Odešel poté do Francie, kde dožil celý svůj život a stal se světově uznávaným romanopiscem, filosofickým esejistou, novinářem a bojovníkem za svobodu. V době odchodu do Francie dokončil své nejznámější dílo s názvem „Cizinec“, které o dva roky později, v době okupace ve Francii, vydal. Za tento krok však čelil nejedné ostré kritice (Novozámská, 1998). Camus byl aktivním účastníkem francouzského odbojového hnutí, spoluzakladatelem a redaktorem v té době levicového časopisu „Combat“ (Kossak, 1978).

Je známý především jako autor románů, novel a i dramát, neboť měl celý život velmi blízko k divadlu, kterému se věnoval jak v Alžírsku, tak i později ve Francii (Novozámská, 1998). Filosoficky zásadní jsou jeho dva rozsáhlé eseje: „Mýtus o Sisyfovi“ a „Člověk revoltující“ (Petříček, 1997). Ve svých dílech zachycoval neklid a naděje tehdejší doby a společnosti (Kossak, 1978). V roce 1957 získal Nobelovu cenu za literaturu a jeho absurdní svět končí o tři roky později při automobilové nehodě.

2.1.2.1. Absurdno

Věříme, že většina lidí je stejná jako my. I když se od sebe v určitých aspektech odlišujeme, stále sdílíme nějaké společné hodnoty, které nás spojují. Tyto hodnoty se odrážejí například ve společně sdíleném čase, plánech a rutinách, které sdílíme v každodenních životech. Tato sdílená zkušenost vytváří pocity stability a pořádku ve světě. Tyto pocity se však mohou změnit v okamžiku, kdy nám naše fungování ve světě přestane dávat nějaký vyšší smysl.

Každý den čelí člověk situacím, které se zdají být nesmyslné. Člověk se neustále o něco snaží, neustále něco buduje a touží po budoucnosti, přestože zdánlivě postrádá logiku. Přesto lidé touží po tom, aby byl svět jasný a uspořádaný. Člověk přirozeně hledá smysl ve světě a v lidském životě, aby podpořil své ideály a hodnoty. Touží po jistotě, která dává světu, ve kterém žije řád a možnost usilovat o něco smysluplného (Petříček, 1997).

Každý den se ovšem může zrodit absurdita. „Pocit absurdity, který se může vynořit na nároží kdejaké ulice, dokáže zalomcovat každým“ (Camus, 1995, p. 23). Člověk žije ve své

každodenní rutině a ustáleném rytmu života. Každé ráno vstane, každou noc jde spát, snídá, obědvá, večeří, odchází do školy, do práce, ze školy a z práce. A takhle každý den. Jednoho dne se však vyskytne otázka „Proč?“ a náhle začne člověk pociťovat otupělost vůči opakujícím se událostem svého života (Camus, 1995, p. 26). Tuto otupělost člověk začíná pociťovat zejména proto, že mu nikdo nedokáže poskytnout odpověď na tuto zásadní otázku. Člověk je náhle vytržen z mechanického fungování, které mu poskytovalo pocit jistoty, jelikož si zároveň osvojil i cíle tohoto fungování (Petříček, 1997). Jakmile si tuto otázku položíme, nastává stav, který Camus (1995) nazval „probuzením“, jenž následně vede k „pokračování“.

Toto pokračování znamená buď návrat do systému mechanického fungování, nebo setrvání ve stavu definitivního probuzení, tudíž porozumění absurdnu, ze kterého se člověk může dostat buď sebevraždou, nebo přijetím absurdity světa a rozhodnutím žít navzdory tomuto faktu (Camus, 1995). To je ovšem jen začátek. Tato starost je počátkem absurdity, neboť vše začíná vědomím a má hodnotu jen díky němu (Camus, 1995, p. 26).

„Věci jsou jinak, než jsem si myslel, nemohu se na ně spoléhat, protože na tuto mou poslední otázku nemohou dát žádnou odpověď“ (Petříček, 1997, p. 95). Věci existují nezávisle na člověku, ale člověk je odlišný. Touží po smyslu a odmítá být pouhým objektem. Chce jednat smysluplně, avšak když si začne uvědomovat absurditu života, pozná, že jsou jeho cíle odsouzeny k marnosti, neboť nakonec vždy přijde smrt. Absurdita není tedy jen výsledkem uvažování, ale také neoddelitelným východiskem lidské situace. Celý svět se stává absurdní ve chvíli, kdy je člověk vytržen z mechanického fungování života. V tu chvíli začne vnímat svět jako absurdní, neboť nedokáže uspokojit touhu po absolutním smyslu (Petříček, 1997).

Podle Camuse se nám nesmyslnost života primárně otevírá skrze neuchopitelný pocit. Tento pocit, i když není zcela vysvětlitelný, se projevuje různými náladami. Camus je klasifikuje do čtyř modifikací jednoho určení absurdity: pocit prázdnoty, omrzelost, hrůza a hnus. Člověk může mít tento pocit i ve vztahu k aspektům, které mu přináší radost (Janke, 1994). Tento stav lze popsat jako pocit přesycení a omrzelosti. Tento pocit prostupuje všemi časy, minulým, přítomným i budoucím. V momentě omrzelosti se často probudí cit pro věčnou bezvýznamnost opakujících se událostí, což může postupně přerůst až do zděšení, při kterém si člověk uvědomuje, že vše vzniká jen proto, aby to nakonec zaniklo (Janke, 1994).

Jak jsem již naznačila, počátek absurdity, označovaný jako „probuzení“, následně vede k „pokračování“, ve kterém se člověk buď ponoří zpět do mechanického fungování života, aniž by hlouběji přemýšlel nad smyslem svých činů, nebo může dojít k definitivnímu probuzení, které má dva možné výsledky: sebevraždu nebo zotavení (Camus, 1995).

Camus rozvíjí dva koncepty sebevraždy: sebevraždu fyzickou a takzvanou filosofickou sebevraždu, která představuje „skok“ do víry, do transcendence, která člověku může poskytnout smysl a hloubku, přestože je svět sám o sobě absurdní (Janke, 1994). To ovšem Camus kritizuje, neboť je podle něj víra či naděje formou této mentální sebevraždy, která odvrací pozornost od absurdistické reality lidského bytí a umožňuje tak lidem vyhnout se existenciálním otázkám a odpovědnosti za vlastní život (Janke, 1994). To znamená, že pokud se člověk spoléhá na naději nebo víru, nemusí se zabývat zkoumáním a pochopením absurdity existence.

Člověk se tím jednoduše vyhne úsilí potřebnému k přemýšlení nad absurdní realitou. Fyzická sebevražda – rozhodnutí, zda život opravdu stojí nebo nestojí za to jej žít, je podle Camuse jediným vážným filosofickým problémem (Camus, 1995). Přírozená smrt je jedinou věcí, na kterou se člověk do budoucna může spolehnout, neboť je neměnnou a nevyhnutelnou součástí lidské existence. Má tedy nějaký smysl brát si život předčasně? Podle Camuse je sebevražda jen způsob, jakým si člověk zvolí únik před neuchopitelnou realitou života, namísto toho, aby ji konfrontoval. Člověk přitom nevyřeší základní rozpor mezi lidskou touhou po smysluplném světě a nesmyslností světa jako takového (Janke, 1994).

„Velikost člověka tkví v tom, že chce být silnější než jeho situace, že vzdor všemu jedná a tvoří“ (Petříček, 1997, p. 96). Přestože člověk čelí osudu, má smysl bojovat. Absurdita lidské existence může být přítomna, ale zároveň existuje v člověku hluboký nesouhlas s ničivou závislostí. Člověk je jediný, kdo má v přírodě schopnost vzpoury (Kossak, 1978).

Camus jako řešení uvádí revoltu. „Umřít neusmířen“ (Novozámská, 1998, p. 142). Absurdní člověk se vzpírá pocitu nicoty a přijímá svět bez iluzí. Chce-li člověk žít v takovém světě, musí ho plně přijmout v celé své podstatě, včetně absurdity. Absurdita je nevyhnutelná a hledání úniku nemá smysl, neboť člověk nemůže uniknout ze své existence. Žít absurdně znamená přijmout svou konečnost čelit absurditě, neboť je to jediný možný způsob života (Petříček, 1997). Revolta je jedním z mála smysluplných postojů, neboť potvrzuje přítomnost

člověka v jeho vlastní existenci. Neobsahuje žádnou naději, a právě tím dává životu hodnotu (Novozámská, 1998).

Absurdno se rodí v okamžiku, kdy lidské představy o světě přestanou fungovat, kdy se každodenní rutina začne zdát nesmyslná a bezcílá, kdy se člověk cítí jako cizinec ve vlastním světě. Tak vzniká konflikt. Konflikt, ve kterém člověk tvoří plány pro život v nepředvídatelném světě, který ne vždy spolupracuje s našimi představami. Absurdno je tedy v podstatě rozpor mezi našimi rozumnými představami o světě, a tím, co skutečně prožíváme. Lidské představy o světě jsou věčné, zatímco sám člověk je konečný a nakonec stejně jako každý zemře.

Existuje několik způsobů, jak se vyhnout absurdnu. Jedním z nich je ignorovat ho. Mávnout nad ním rukou a dále předstírat, že život má smysl a následovat své konečné cíle. Dalším je sebevražda, což by znamenalo, že člověk přijal absurdno a podpořil tak rozum. Nejúčinnější strategií podle Camuse je však bojovat, a bojem se myslí stát absurditě tvář v tvář, uvědomovat si ji, nezapomínat na ní a nepoddávat se jí.

Absurdno je vnímáno tedy jako rozpor mezi lidskou touhou po logickém smyslu života a skutečností, že je svět ve skutečnosti absurdní a bezúčelný.

2.1.2.2. Camusovo pojetí svobody

Abych mohla vysvětlit, jakým způsobem Camus vnímal svobodu, musela jsem nejprve představit jeho klíčovou myšlenku absurdity, která se váže k jeho pojetí svobody.

Camus se nezajímal o to, zda je člověk obecně svobodný. Zajímala ho pouze svoboda člověku vlastní, ta, kterou je schopen prožívat. Otázka svobody jako takové, pro něj postrádala smysl, neboť souvisí s otázkou Boha a zla. Obecná svoboda, která se snaží zjistit, zda je člověk svobodný, předpokládá odpověď na otázku, zda člověk může mít pána. Existují dvě možnosti: buď je člověk svobodný a všemocný Bůh je odpovědný za všechno zlo, nebo je člověk odpovědný za všechno zlo a Bůh není všemocný. Camus proto odmítá hledat smysl ve svobodě, která přesahuje jeho osobní zkušenost. Jednoduše nedokáže pochopit svobodu, kterou by mu poskytla vyšší bytost (Camus, 1995).

Existuje běžná svoboda činu, která člověku pomáhá rozhodovat o každodenních záležitostech, jako například jestli dnes půjde ven nebo zůstane doma. Camus (1995) však

používá termín „absurdní svoboda“, která umožňuje člověku žít život bez smyslu. Tato svoboda nabízí lidské štěstí, avšak bez naděje na budoucnost, s kořeny v realitě smrti a absurdity. Před pravdou absurda se všechny plány a smysluplné rozvrhy svobodné vůle rozplývají. Člověk, který skutečně existuje, ví, že má čas ve svých rukou. Osvobodil se od velkého doufání v „něco“ a starostí o budoucnost. Absurdní jedinec se osvobozuje od všech budoucích starostí a nadějí, žije pouze v přítomném okamžiku (Janke, 1994).

Jak jsem již zmínila dříve, než se člověk setká s otázkou absurdity, žije rutinní život, který je spojen s budoucími cíly a obavami z budoucnosti. Cestou k těmto cílům člověk jedná, jako kdyby byl svobodný, i když veškerá fakta tuto svobodu popírají, neboť člověk nemá svobodu po smrti pokračovat ve své existenci (Camus, 1995).

Camus proto věří jen ve svobodu ducha a činu. Absurdno sice ničí naději na věčnou svobodu, ale posiluje lidskou schopnost jednání v přítomném okamžiku. Ztráta naděje a budoucnosti činí člověka svobodnějším v přítomnosti (Camus, 1995). Cítit se cizí ve vztahu k vlastnímu životu znamená dívat se na svůj život s odstupem, což poskytuje větší objektivitu a jasnost. Absurdní člověk nepopírá absurditu, nýbrž se k ní staví s odvahou. Tato odvaha ho učí přijmout život, takový jaký je a naučit se být spokojený s tím, co má. Přemýšlí o svých možnostech a uznává své limity. Je si vědom své dočasné svobody, neúčinné revolty a pomíjivého vědomí, ale přesto jde v životě dál (Novozámská, 1998).

Absurdní člověk chápe, že byl dosud spoután iluzí svobody, ve které žil. Tato iluze ho omezovala, neboť si představoval, že má jeho život určitý smysl, kterému podřizoval své cíle a schopnosti. Ve skutečnosti byl však pouze otrokem této falešné svobody. To souvisí i s vlivem ostatních lidí, kteří žijí v totožné iluzi a domnívají se, že jsou naprosto svobodní, což člověku usnadňuje přijmout stejné představy o svobodě (Camus, 1995).

Mohu to ilustrovat na příkladu sportovce, který se od raného věku věnoval nějakému sportu. Zmiňovaný sportovec si za cíl stanovil stát se profesionálem ve svém oboru a obětoval tomu vše – pravidelné tréninky, přísnou stravu, časově nabitý rozvrh. Sport se stal jeho životním smyslem. Avšak po vážném zranění, které mu znemožnilo pokračovat ve sportu, se mu tento životní smysl rozplynul. Všechny ty roky a oběti se najednou zdají zbytečné.

Podle Camuse je tedy důležité si uvědomit, že život nikdy neměl žádný předem daný smysl, a to ani předtím, než se zmiňovaný sportovec zranil. Ten, kdo mu tento smysl

přisoudil, byl jen on sám. Může si tedy vytvořit zcela nový smysl života, stejně jako to udělal předtím. To je podstatou absurdní svobody.

Camus tvrdí, že pokud člověk uzná, že jedinou skutečností života je jeho absurdita a že lidská svoboda má smysl pouze ve vztahu k tomuto absurdnímu a omezenému osudu, je důležité, aby člověk žil více, nikoliv lépe. (Camus, 1995).

Co ale znamená žít co nejvíc? Abychom pochopili lidskou morálku a hodnoty, musíme se zaměřit na množství a rozmanitost zkušeností, které člověk za život získal. Morálka a hodnoty mají smysl pouze ve vztahu k těmto zkušenostem. Moderní život však většině lidí nabízí podobné a omezené zkušenosti. I když má každý člověk nějaký vrozený potenciál, nejdůležitější je hodnotit na základě konkrétních, přímých důkazů. Podstata morálky proto není tolik o ideálních principech, ale o zkušenostech, které lze měřit (Camus, 1995).

„Na jedné straně nám absurdno vštěpuje, že veškerá zkušenost je lhostejná, a na druhé straně nás tlačí co k největšímu množství zkušeností“ (Camus, 1995, p. 86).

Množství zkušeností závisí jen a pouze na člověku. Všem lidem dává život možnost mít stejnou škálu zkušeností, a je jen na člověku, jak se k tomu postaví a kolik jich za život nabývá. „Uvědomovat si vlastní život, vlastní vzpouru, vlastní svobodu a to co nejvíc, znamená žít co nejvíc“ (Camus, 1995, p. 87).

Camus vyvozuje z absurdna tři důsledky: vzpouru, která umožňuje člověku vzít si ze života, vše co je možné; svobodu, která umožňuje dát životu smysl; vášeň, která pohání jeho existenci. Místo toho, aby byl člověk faktem absurdity frustrován natolik, že by uvažoval o sebevraždě jako o řešení, ji může přijmout a hledat způsoby, jak žít dál. Odmítnutím sebevraždy a přijetím života společně s jeho absurditou, člověk dává životu nový význam (Camus, 1995).

Tato svoboda přináší mnoho výhod. Schopnost přijmout absurditu představuje svobodu ve smyslu, ve kterém člověk může svobodně rozhodovat o svých činech, avšak s vědomím následků. Žít v přítomnosti a zároveň si uvědomovat svou konečnost umožňuje člověku prožívat život neomezeně. Bez tlaku společnosti může sledovat své vlastní motivace a hodnoty, přehodnocovat je a měnit. Je to právě ta vnitřní svoboda, která umožňuje člověku žít plnohodnotný život.

2.1.2.3. Camusovo pojetí smyslu života

Není překvapením, že smysl života v Camusově pojetí jde ruku v ruce s absurdní svobodou a absurditou jako takovou.

Lidé přirozeně touží po smyslu ve světě a v životě. Pátrání po životním smyslu je jakési hledání vnitřních hodnot a přesvědčení, které by propojily jejich existenci s vnějším světem. Hodnoty člověku pomáhají dělat rozhodnutí, volby a preference, které jsou založeny na přesvědčení o tom, co je správné a důležité. Věří-li člověk v nějaký vyšší smysl či životní úděl, jeho činy jsou vedeny tímto přesvědčením (Camus, 1995). Touha najít cosi, co rezonuje s jejich niterným já a poskytne jejich životu hlubší význam, je nedílnou součástí lidského úsilí porozumět sobě i světu kolem něj. Ve chvíli, kdy člověk něco takového objeví, cítí se více propojen s realitou a jeho život nabývá hlubšího smyslu. „Hledá ve světě svého partnera“ (Petříček, 1997, p.93). Tímto partnerem může být nejen osoba, ale i třeba například kariéra. Partnerem může být cokoliv nebo kdokoliv, co přináší životu smysl a zároveň odpovídá lidským hodnotám.

Člověk touží po jistotě, která mu dává pocit, že má jeho život smysl a že je součástí něčeho většího, co obsahuje nějaký směr a cíl. Tato jistota mu poskytuje motivaci k větší angažovanosti. Člověk plánuje a pracuje na dosažení cíle, jelikož věří, že jeho činy mají větší význam a přispívají k něčemu smysluplnému (Petříček, 1997).

Camus přiznává, že neví, jestli má svět nějaký vyšší smysl nebo cíl, který by ho přesahoval. „Nevím, zda tento svět má smysl, který ho přesahuje. Vím však, že ten smysl neznám a že v dané chvíli je zcela nemožné, abych ho poznal“. (Camus, 1995, p. 73) Pro člověka má tedy smysl jen to, co je v rámci jeho vlastní zkušenosti a možnosti chápání. Je tedy schopen pochopit jen to, co může přímo vnímat, věci, které mají na jeho život přímý vliv. Camus (1995, p.74) dále pokračuje s výrokem: „Kdybych byl stromem mezi stromy, kočkou mezi zvířaty, měl by život smysl či spíše by tento problém vůbec žádný smysl neměl, protože bych byl součástí toho světa. Byl bych tímto světem, jemuž nyní čelím celým svým vědomím a požadavkem důvěrnosti“. Z toho můžeme vyvodit, že schopnost vědomí a sebereflexe přináší problémy, neboť člověk stojí před světem s potřebou hlubšího porozumění a smyslu. Kdyby byl zmiňovaným stromem nebo zvířetem nemusel by se zabývat otázkami smyslu života. Složitá existence člověka však neustále hledá odpovědi a snaží se porozumět svému místu ve světě.

„Pak se ale ukazuje, že svět, ve kterém žijeme, nemá sám o sobě žádný smysl, že svět vůbec není racionální“ (Petříček, 1997, p. 94). Člověk může dojít k závěru, že svět neobsahuje žádný smysl, postrádá racionální uspořádání a život nemá žádný předem daný význam. Z toho se rodí pocit absurdity (Petříček, 1997).

Lidská vůle a plánování jsou nástroje, které člověk využívá k utváření budoucnosti. V momentě kdy člověk volí a plánuje, mu jeho praktický rozum dovoluje uvažovat pouze o možnostech, které jsou výsledkem jeho akcí. Absurdita však zpochybňuje platnost a smysl snah člověka plánovat a ovládat budoucnost, neboť odhaluje bezvýznamnost těchto činů (Janke, 1998).

Pochopením toho, že život nemá žádný inherentní smysl, může člověk získat pocit zbytečnosti a zoufalství. To může člověka přivést k myšlenkám na sebevraždu jako na způsob, jak se vyhnout tomuto absurdnímu bytí. Zároveň ho ale může něco zdržovat – vzpoura proti nesmyslnosti nebo touha najít svůj vlastní smysl navzdory absurditě. Jak jsem již zmiňovala dříve, sebevražda je únikem před realitou absurdního světa, která se jeví jako způsob, jak se vyhnout konfrontaci s absurdní pravdou života (Janke, 1998). Jakmile člověk zemře, nemusí nadále čelit otázkám o smyslu existence nebo trpět pod tíhou nesmyslnosti života.

Podle Camuse je ovšem žít bez smyslu lepší než žít se smyslem. Život může být snadnější a autentičtější, pokud se člověk vzdá hledání smyslu života a přijme jeho absurdní povahu. Nabízí se otázka, zda musí mít život nutně nějaký smysl, aby ho bylo možné žít? Podle Camuse lze život prožívat lépe, pokud člověk nepředpokládá, že by měl nějaký vyšší smysl. Prožít zkušenost znamená prožít ji takovou, jaká je, bez pokusu nalézt v ní nějaký hlubší smysl. Člověk si má být stále vědom absurdity života a přesto plně přijmout vlastní život. To jediné člověku umožňuje osvobodit se od neustálého hledání smyslu a žít život naplno (Camus, 1995).

Absurdní svoboda zahrnuje i přijetí zodpovědnosti za vlastní činy a rozhodnutí, aniž by se člověk opíral o vnější smysl nebo cíl. Absurdní člověk si uvědomuje, že i přes absurditu svých plánů a rozhodnutí má stále moc ovlivňovat vlastní život a jednat podle vlastních hodnot a přesvědčení.

Jakým způsobem by tedy člověk měl žít život? Podle Camuse by se člověk neměl soustředit na budoucnost, nýbrž na přítomnost, a měl by vyčerpat všechny možnosti, které

život nabízí. Člověk by měl prožívat každý okamžik intenzivně, v přítomném momentu. Jak jsem již v práci zmiňovala dříve, tímto způsobem Camus popisuje, že člověk by měl žít svůj život nikoli lépe, ale více (Camus, 1995). Místo hledání smyslu života a dodržování hodnot by měl člověk prožívat každý okamžik naplno. I přes nesmyslné a těžké situace, které člověk může v životě zažít, existují okamžiky zázraků a radosti, které mohou být inspirativní a které může člověk vykonávat každý den. Tyto momenty mohou pomoci člověku překonat nebo alespoň zmírnit tíhu absurdity světa (Novozámská, 1998).

Smysl života není předem daný. Každý člověk ho musí najít ve svých vlastních prožitcích a volbách. Podle Camuse je řešením nalezení smyslu života to, že si člověk uvědomí absurditu světa a plně ji přijme. Měl by žít s vědomím, že absurdita je součástí světa, které by se však neměl poddat. Poddat se absurditě totiž vede k sebevraždě, ať už fyzické nebo té duševní, kdy člověk raději přijme iluzi svobody, žije s vírou a nadějí v lepší zítřky, které ovšem, alespoň podle Camuse, samy od sebe neprijdou. Člověk se podle něj stává svobodným, alespoň v absurdním smyslu, ve chvíli, kdy se rozhodne žít navzdory absurditě. Pro takového člověka je důležité zaměřit se na přítomnost, protože nic kromě momentálního okamžiku není jisté, ani to, co se stane za hodinu či dvě. Vše, co člověk má, je teď a tady. Tímto způsobem si může vytvořit vlastní smysl života a volit si cokoli, co mu život alespoň z části zpříjemní.

2.1.3. Alkoholismus a koncepce svobody v pojetí Jeana-Paula Sartra

Jak jsem již v této práci dříve zmínila, podle Jeana-Paula Sartra není člověk ničím předem určen a svou podstatu si vytváří svými volbami a činy. Člověk má na počátku své existence potenciál stát se čímkoliv, čím se chce stát, a to především díky své svobodě volby (Sartre, 2004). V kontextu závislosti na alkoholu lze tuto filosofii aplikovat tak, že si alkoholik svou závislost zvolil sám. Nikdo ho nenutil stát se alkoholikem a vzhledem k tomu, že člověk nemá žádnou předem určenou podstatu, je jeho závislost výsledkem jeho vlastních rozhodnutí.

Sartrova myšlenka svobody je však složitější, jelikož člověk nemůže činit věci jen tak bez rozmyslu a následných důsledků. Člověk je nejen svobodný volit, ale také vždy musí nést plnou odpovědnost za důsledky svých voleb (Petříček, 1997). Tedy alkoholik, který se stal závislým na alkoholu, musí přijmout odpovědnost za svůj stav. Koncept svobody je však

podle Sartra ještě o něco komplikovanější, neboť zahrnuje odpovědnost za jednání, které neovlivňuje pouze jedince samotného, ale spolu s ním i celé lidstvo (Sartre, 2004).

Alkohol je tlumivá látka, která v menších množstvích zlepšuje náladu, povzbuzuje, zvyšuje sebevědomí a pomáhá jedinci se uvolnit. Při vyšších dávkách však dochází ke snížení koncentrace, vnímání a úsudku. Alkohol zvyšuje pravděpodobnost agresivního chování, zejména v okamžicích, kdy se člověk cítí vyprovokován nebo ohrožen (ÚZIS, 2024). Pokud tedy vztáhneme Sartrovu zodpovědnost člověka za vlastní jednání, které ovlivňuje i ostatní lidi, na alkoholika, můžeme se ptát, koho tento čin může ovlivňovat? Zajisté to budou ti nejbližší, s nimiž člověk prožívá svůj každodenní život.

Lidé závislí na alkoholu často zanedbávají rodinné a pracovní povinnosti a mohou být jak verbálně, tak fyzicky násilní (Schade,2006;Woititz, 1985). V případě, že má člověk závislý na alkoholu děti, často dochází k situacím, ve kterých střízlivý partner věnuje více času a energie péči o závislého partnera, což může vést k zanedbávání potřeb jejich dětí (Woititz, 2021). Rodič, který je závislý na alkoholu, často projevuje přísné rodičovské chování. V reakci na takové rodičovské chování uvádí děti alkoholiků pocity odcizení, potíže s komunikací a důvěrou k ostatním, emoční ochablost, negativní postoje k rodiči a nárůst depresivních příznaků (Kelley et al.,2011).

Mírné formy alkoholismu však nemusí narušovat komunikaci mezi rodinnými příslušníky, horší je to s těžkým alkoholismem, který má na rodinnou komunikaci výrazně negativní dopad (Vernig, 2011). Člověk volbou konzumace alkoholu však neovlivňuje jen svou rodinu a přátele, ale i své kolegy v práci.

Alkohol snižuje produktivitu, tudíž má člověk závislý na alkoholu často problémy s docházením na pracoviště a s plněním pracovních povinností. Důsledkem mohou být nepříjemné situace na pracovišti a konflikty mezi zaměstnanci (Vacek, 2023). Toto jsou příklady, jakým způsobem jednání člověka závislého na alkoholu ovlivňuje jeho nejbližší.

Člověk závislý na alkoholu může ovlivňovat i lidi, kteří nejsou přímo v jeho osobním kruhu a nejsou každodenně přítomni v jeho životě. Může jít například o člověka, kterého srazil opilý řidič. Za toto jednání potom sice nese jedinec důsledky, avšak ovlivnil svým jednáním životy několika dalších lidí.

Podle Oxfordského slovníku angličtiny se termín „addict“ ve smyslu „připoutaný vlastní náklonnosti, oddávající se určité praxi, oddaný, náchylný k něčemu“ používá od

16. století. Nicméně pojem „addiction – závislost“ v současném lékařském významu popisován jako „stav bytí závislým na droze, nutkání a potřeba v užívání drogy pokračovat“ se začal rozšířeně používat až od 20. století. Medicína považovala závislost za nemoc, což přineslo nový pohled na konzumenty jako na uživatele, kteří nemusí být schopni odolat užití drogy. Závislost proto získala význam ztráty svobodné vůle (Crocq, 2007). Vědci, jež nikdy nebyli příznivci myšlenky svobodné vůle, často přispívají výzkumy dokazující, že různé genetické a jiné biologické faktory předurčují lidi k závislosti.

Podle Sartra však člověk není ničím předem určeným, tím pádem ani genetickými faktory. Zásadní roli hraje svoboda a jednání, které formují budoucnost jednotlivce (Janke, 1994). A i v případě, že by genetika hrála nějakou roli, člověk se vždy může rozhodnout, zda začne či nezačne s konzumací alkoholu za jakékoliv situace. Pokud by lidé byli předem předurčení k určitému jednání, bylo by tedy vůbec možné, aby se člověk dokázal vyléčit?

Je zřejmou skutečností, že alkohol a drogy způsobí stav, ve kterém se člověk cítí lépe, což ho nutí užívat je opakovaně, důsledky jsou však mnohem hlubší. Na alkoholiky lze nahlížet jako na někoho, jehož destruktivní činy jsou výsledkem svobodné volby.

Na druhé straně stojí již zmíněný determinismus, který pohlíží na alkoholika jako na bezmocnou oběť. Smith (1999) zmiňuje lékařský pohled, který tvrdí, že neexistuje lék, který by závislou osobu zázračně vyléčil, bez zapojení pacienta do procesu uzdravení. Víno se do sklenice a následně do hrdla nenalije samo. Člověk tedy vybírá mezi dvěma rozhodnutími – buď bezprostřední potěšení, nebo abstinence, která může přinést dlouhodobější zisk.

Neomezené množství volby vede k zodpovědnosti a uvědomění si této zodpovědnosti, která přesahuje jedince, následně vede k úzkosti (Petříček, 1997). Člověk je odpovědný za svět a sám za sebe jako způsob bytí – to způsobuje úzkost, která podle Sartra ovšem nezastavuje jednání, ale naopak lidi nutí přemýšlet o různých možnostech. Vzhledem k tomu, že alkohol potlačuje vnímání, může alkoholik ve střízlivém stavu vnímat úzkost jako něco, co je potřeba zmírnit nebo před čím utéct. Alkohol ovšem neodstraňuje nepříjemnosti, které člověk prožívá, pouze dočasně tlumí jejich příznaky. Člověk si ale buduje toleranci. Účinek alkoholu se postupně snižuje, avšak potřeba po něm roste. Brzy alkohol nedokáže tlumit nepříjemné pocity, člověk už však zůstává závislým (Grace, 2019). Za své činy musí člověk vždy převzít zodpovědnost a neexistuje nic, na co by se člověk mohl vymlouvat.

Uvědomovat si zodpovědnost, kterou člověk má nejen za sebe, ale i za druhé, je bezesporu velkou tíhou. Co teprve pro člověka, který se v opilosti rozhodne udělat věci, které by střízlivý neudělal? Druhý den se potýká s realitou vědění a za všechny své činy, i za ty, které učinil pod vlivem, musí nést zodpovědnost jen on sám, což ho dovádí k úzkosti, jelikož jak již bylo zmíněno, úzkost je v podstatě varováním, že je v naší existenci něco v nepořádku.

Člověk závislý na alkoholu proto sáhne po jediném řešení, o kterém doufá, že mu pomůže utlumit úzkost – po alkoholu. Tímto způsobem vzniká koloběh, který se může opakovat klidně až do smrti jedince. Pro alkoholika je alkohol v podstatě strategií zvládnání, kterým se zbavuje tíhy zodpovědnosti, svobody, dospělosti, ba samotné lidskosti.

Jak již bylo řečeno, podle Sartra člověk uniká před úzkostí inklinací k neupřímnosti. Úzkost je něco jako pohonný motor, který vede člověka k zamyšlení nad způsobem žití svého života a k jeho následné změně (Sartre, 2004). Pro alkoholika ovšem konzumace alkoholu rozvíjí úzkost ještě více. Závislost se stává mnohem větším stresorem než problémy, kvůli kterým člověk původně začal pít, aby je odstranil (Grace, 2019). Pokud úzkost skutečně funguje jako vnitřní hlas, který varuje o existenční chybě, musí alkoholik tuto úzkost prožívat neustále, neboť se dosud nezastavil, aby se zamyslel nad tím, že v jeho existenci není něco v pořádku, a nezačal jednat.

Alkoholici jsou skupinou, která velmi často inklinuje k neupřímnosti. Jsou neupřímní sami k sobě, jelikož se nechtějí vzdát toho, co jim pomáhá alespoň na moment uniknout od každodenních starostí. Namísto toho, aby se postavili realitě a začali jednat, přesvědčují nejen své okolí, ale hlavně sami sebe o tom, že žádný problém nemají a mohou pokračovat v tom, co dělají.

Lidem závislým na alkoholu v tomto napomáhá tzv. konfirmační zkreslení, což je tendence vyhledávat, interpretovat a pamatovat si informace tak, aby potvrzovaly jejich stávající názory. Pokud si člověk myslí, že je alkohol nezbytný pro společenskou situaci, bude vyhledávat informace, které toto přesvědčení podporují.

Může sledovat různá média, která zobrazují pití jako zábavnou a společenskou aktivitu, což posiluje jeho názor. Podobně může být ovlivněn lidmi, s nimiž pije, neboť mají podobné názory, což člověka vysloveně krmí falešnými iluzemi. Člověk si především sám vytváří vnitřní racionalizace sloužící k obhájení si své nadměrné konzumace alkoholu. Pokud věří, že je alkohol důležitý, bude hledat důkazy, které tento názor podporují a ignorovat

důkazy, které by ho mohly vyvrátit (Grace, 2019). Toto je neupřímnost, o které mluví Sartre. Člověk závislý na alkoholu sám sobě nalhává, že závislý není a utíká tak před tím, kým skutečně je.

Alkoholici jsou nejen neupřímní, ale také často záměrně lžou. Lžou svým přátelům, sami sobě a dokonce i ostatním alkoholikům. Alkoholik může být poctivý v jiných oblastech svého života, kromě těch, které se týkají jeho pití. To je však zavádějící, neboť téměř každé rozhodnutí, které alkoholik učiní, je ovlivněno jeho potřebou pít. Alkoholik často přizpůsobuje svá rozhodnutí tak, aby si mohl naplánovat a zajistit konzumaci alkoholu, ať už nyní nebo v budoucnu. Tato potřeba ovlivňuje jeho myšlení a jednání více, než by si sám přiznal, což vede k neupřímnosti ve všech záležitostech souvisejících s pitím (Hill, 1974).

Může alkoholik tedy skutečně činit rozhodnutí, která považuje za dobrá, když jsou jeho jednání a volby neustále ovlivňovány a přizpůsobovány neustálé potřebě po konzumaci alkoholu? Jsou Sartrova tvrzení ohledně zodpovědnosti a uvědomování si vlastního konání aktuální, i když látka ovládá vědomí závislého? Argumentem by mohlo být, že osoba byla při vědomí při požití drogy. Po odeznění látky je pak mysl a tělo závislého ovlivňováno abstinenčními příznaky.

Podle světové zdravotnické organizace je závislost označovaná jako „nemoc“. To určitým způsobem pomáhá alkoholikům omlouvat jejich jednání. „Jsem-li nemocný, tedy nejsem mocný, nejsem schopen, je to mimo mne“ (Jílek, 2008, p. 22). Závislost ovšem začíná nikoli jako nemoc, ale jako emocionální klam, který se v jedinci upevní dříve, než si on sám nebo jeho okolí uvědomí, že se stal závislým. Závislost lze tedy nejlépe popsat jako emocionální vztah k určitému objektu nebo události, skrze který se závislý snaží naplnit svou potřebu intimity (Naaken, 1996).

Fingarette (1988) věří, že je třeba opustit od vnímání alkoholismu jako nemoci, aby se změnil přístup k závislým a způsob, jak s nimi zacházet. Tvrdí, že pokud je na alkoholismus pohlíženo jako na nemoc, alkoholici začnou věřit, že nemají možnost odmítnout drink, nejsou schopni se podílet na vlastním zotavení a dostat problém pod kontrolu. Klasifikace alkoholismu jako nemoci také pomáhá alkoholikům vyhýbat se odpovědnosti za své pití a jeho následky. Reakcí okolí by měla být spíše lítost než pobídky k zamyšlení. Podle Fingaretta slovo „nemoc“ v tomto kontextu vyvolává dojem beznaděje a nezodpovědnosti (Fingarette, 1988). Je tedy pravděpodobné, že alkoholik pod vlivem nečiní stejná rozhodnutí,

kteřá by učinil ve střízlivém stavu. To ovšem nemění nic na tom, že se alkoholik pro pití rozhodl sám a svým jednáním se stal tím, kým je.

2.1.4. Alkoholismus a koncepce smyslu života v pojetí Jeana-Paula Sartra

Sartre je představitelem teze, že člověk není ničím předurčen a osud člověka tak spočívá v něm samém (Sartre, 2004). Člověk se tedy může rozhodnout, jakým způsobem svůj život prožije a jaký mu připíše smysl.

Sartre je stejně jako Camus zastáncem toho, že člověk není ničím předurčen a osud člověka tak spočívá v něm samém. Může se tedy člověk opravdu svobodně rozhodovat a vytvářet si smysl života, pokud mu alkohol narušuje schopnost vnímání? Jak jsem již zmínila, alkoholismus je kategorizován jako nemoc, což může mnohým lidem závislých na alkoholu poskytovat různé výmluvy ohledně jejich zodpovědnosti a činů. Závislost je především nedostatkem disciplíny. Nedisciplinovanost přetrvává i během abstinence a ohrožuje tak dlouhodobý úspěch léčby. Závislí se proto musí naučit sebekontrolu, neboť na kontrolu konzumace alkoholu nestačí. Nedisciplinovanost může být vnímána jako neschopnost správně vyhodnotit informace z vlastního nitra i z okolí, což vede k problémům v reakcích a chování závislého (Skála, 1987).

Závislost je však formována mnoha faktory, které nelze obejít: biologickými, sociálními a psychologickými. Sociálními faktory, jako jsou rodina a přátelé, mohou mít významný vliv na vznik či průběh závislosti. Podle studií Cloningera et al. (1981) a Bohmana et al (1981) existují u mužů dva typy závislosti na alkoholu: první, běžnější typ, je způsoben nepříznivým rodinným prostředím, zatímco druhý, vzácnější typ, je převážně výsledkem biologické dědičnosti. Tyto dva typy závislosti byly identifikovány i u žen. Výzkumy také ukazují, že nadměrná konzumace alkoholu je úzce spojena s vlivem vrstevníků, zejména během dospívání, avšak i v pozdějším věku (Skála, 1987).

Sartre je ovšem zastáncem svobodné volby. Argumentem by v tomto případě mohlo být, že si člověk může zvolit nové přátele, kteří toto deviantní chování nesdílí. Člověk má také možnost zvolit si jiného partnera, pokud není se současným vztahem spokojen, nebo se alespoň pokusit identifikovat a řešit problémy, které jej vedou k nutkání konzumovat alkohol.

Psychologickým faktorem může být například teorie redukce tenze, která vychází ze dvou hypotéz: 1) alkohol snižuje tenzi; 2) člověk konzumuje alkohol právě kvůli jeho schopnosti tuto tenzi redukovat. Tenze zahrnuje stavy jako strach, úzkost, frustraci a podobné pocity, které dokážou ovlivnit chování jedince. Nicméně, kromě očekávané redukce tenze má alkohol také řadu dalších, značně negativních účinků (Skála, 1987).

Sartre klade důraz na radikální svobodu, pokud však vezmeme v úvahu tyto zmíněné biologické, sociální a psychologické faktory, svoboda jedince může být závislostí výrazně omezena. Neurologické změny spojené s alkoholismem mohou ovlivnit schopnost jedince rozhodovat se svobodně a racionálně. Například člověk s alkoholickými psychózami jakou jsou delirium tremens či alkoholická halucinóza, která se projevuje sluchovými halucinacemi, ve kterých má člověk pocit, že hovoří s někým, kdo fyzicky není přítomen, nemůže racionálně jednat (Skála, 1987).

Lze usoudit, že alkoholismus není nemocí, která by člověka postihla bez jeho vlastního přičinění. I když zohledníme biologické predispozice, neznamená to, že člověk, který se poprvé napije alkoholu, okamžitě „onemocní“ alkoholismem. I při zohlednění zmíněných neurologických změn je zřejmé, že k nim člověk dospěje svými vlastními činy. Co se odehrává v rámci alkoholické intoxikace, je proto důsledkem vlastního rozhodnutí a jednání závislého.

Sartrova filosofie se stejně jako ta Camusova zabývá utvářením smyslu života skrze vlastní jednání. Z tohoto pohledu by se dalo říci, že člověk závislý na alkoholu si tuto závislost vybral tím, že svým jednáním neustále směřoval k alkoholu a vytvořil tak svůj vlastní smysl života. V tomto smyslu alkoholik jedná v neupřímnosti, popírá svou svobodu a odpovědnost a utíká před realitou.

Na druhou stranu je třeba zvážit, že člověk, který trpí úzkostí a používá alkohol jako prostředek k úniku, se může ocitnout v bludném kruhu. Neustálá úzkost vede ke konzumaci alkoholu jako formě dočasného řešení, což následně vede k další úzkosti a nutnosti znovu pít. Tento cyklus může být natolik silný, že jedinec už není schopen vidět jinou cestu ven a jeho volby jsou omezeny touto závislostí. Alkoholismus může být vnímán jako výsledek volby a jednání jedince, je ovšem nezbytné vzít v úvahu komplexní povahu závislosti, která zahrnuje nejen osobní odpovědnost, ale také široké spektrum faktorů mimo kontrolu jedince.

Chorobná závislost se už musí řešit léčbou, neboť člověk nezvládá vlastními silami abstinovat. Léčba se zaměřuje na trvalou a důslednou abstinenci, která není pouhým cílem, nýbrž prostředkem k uzdravení. Léčba musí být pro pacienta jak návodem, tak i nácvikem zdravého životního stylu a úpravou jeho dosavadních hodnot (Skála, 1987). Toto lze spojit se Sartrovou tezí, podle které člověk sám tvoří vlastní hodnoty, jež mu pomáhají najít smysl života. Pro úspěšné překonání závislosti je nezbytné změnit dosavadní hodnoty orientované kolem alkoholu a úniku před životními situacemi. Tento cíl musí člověk znovu zvolit, což podporuje Sartrovu filosofii svobodné volby.

2.1.5. Alkoholismus a koncepce svobody v pojetí Alberta Camuse

Jak již bylo zmíněno, Camus se nesnažil zjistit, zda je člověk obecně svobodný. Zajímal se pouze o individuální svobodu jedince, kterou je schopen prožít. Člověk jednou zemře a s ním i jeho svoboda.

Camusova filosofie absurdity v kontextu alkoholické závislosti pravděpodobně může lehce obhájit důvod, proč člověk pije. Člověk závislý na alkoholu, podobně jako absurdní člověk v Camusově filosofii, může čelit absurditě svého života a pocitu odcizení.

Jak jsem již uvedla, než se člověk setká s otázkou absurdity, žije rutinní život s předem určenými cíly. Ve chvíli, kdy vyvstane otázka po smyslu tohoto života a člověk si uvědomí vlastní absurditu, pak se tato představa jasného světa a budoucnosti rozplyne (Camus, 1995). Camusova absurdní svoboda se charakterizuje především bytím v přítomnosti. Jak bylo zmíněno, člověk, který žije v absurdním světě, by měl žít život naplno a usilovat o množství a rozmanitost zkušeností (Camus, 1995).

Alkoholici však tuto přítomnou svobodu nenaplnují konstruktivním jednáním, avšak spíše únikem do stavu opilosti, ve kterém nemusí čelit absurditě světa a života. Paradoxně se tímto rozhodnutím odcizuje nejen své budoucnosti, ale i přítomnosti. Alkoholismus tedy může být interpretován i jako neúspěšný pokus dosáhnout intenzivních zkušeností. Závislost na alkoholu často vede k destruktivním následkům, které omezují možnost prožívání bohatých a rozmanitých zkušeností, což jde proti Camusově filosofii, která tvrdí, že má člověk žít co nejvíce. (Camus, 1995).

Alkohol je často vnímán jako prostředek k uvolnění a sociálnímu propojení, což může vytvářet iluzi kontroly a svobody volby. Vnější vlivy, jakožto například média a marketing,

tyto pocity posilují, propagují alkohol jako způsob, jakým si ulevit od každodenní tíhy a dosáhnout štěstí. Člověk touží po kontrole nad vlastním osudem a možnosti svobodné volby.

Nespokojí se s prostou existencí, hledá smysl a naplnění, což s existenciálními otázkami vede k pocitům prázdnoty a úzkosti. Je to právě to, co Camus nazýval absurditou života. Člověk má více otázek než odpovědí, což způsobuje pocity napětí (Camus, 1995). Marketing využívá tuto lidskou touhu a neklid k podpoře konzumace alkoholu, přestože skutečné štěstí a naplnění nejsou dosaženy těmito prostředky (Grace, 2019).

Nezákladnější lidské obavy jsou smrt, osamělost, svoboda, smysl, utrpení, bolest, selhání a odmítnutí. Tyto obavy odrážejí základní potřeby člověka a vybízí ho k nalezení něčeho, čeho se může v životě držet, smyslu života. Člověk se často cítí osamělý i ve větších skupinách, bojí se smrti a zoufale touží po uspokojení.

Marketing tyto obavy využívá, neboť reklamy na alkohol slibují přátelství, přijetí, štěstí a mládí. To vytváří samozřejmě falešnou iluzi, která působí, jako kdyby dokázala naplnit tyto hluboké existenciální potřeby. Nevede to k ničemu jinému, než jen k dočasnému a povrchnímu uspokojení (Grace, 2019). Pokud se člověk nechá ovlivnit, nikdy nemůže hovořit o kontrole nad svým osudem a svobodou. Je spíše loutkou, která se poddá vnějším vlivům za účelem řešení nevyřešitelného.

Zůstaneme u přítomnosti, kterou Camus považoval za element svobody. Jak již bylo zmíněno, pokud se člověk nemůže spolehnout na budoucnost a má žít pouze v přítomnosti, má podle Camuse žít co nejvíce (Camus, 1995). Nadměrná konzumace alkoholu se dá považovat za ekvivalent sebevraždy. Alkohol člověku narušuje interakce se světem a často vede i k smrti samotné. Pokud je však konzumace dočasná, mohla by být chápána jako krátká úleva od absurdity života.

Důležitou otázkou je také intencionalita – existencialismus zdůrazňuje lidskou autonomii a odpovědnost za své činy. Pokud je účelem konzumace alkoholu únik před tíhou absurdity, činí to člověka neautentickým. Avšak pokud konzumace alkoholu slouží jako experimentální zkušenost, která přináší nové pohledy a zážitky, mohlo by to v tomto kontextu odpovídat Camusově představě o žití v přítomnosti naplno, neboť by takový experiment mohl vést k objevení nové perspektivy na absurditu života, což není v rozporu s autenticitou (Ross, 2023).

Závislost lze chápat jako soubor nutkavých chování, která vznikají jako reakce na základní úzkost spojenou s pocitem nedostatku vědomého prožívání. Tento základní pocit nedostatku, který vzniká z toho, že vědomí není pevnou entitou, často vyvolává pocit prázdnoty. Člověk hledá v závislostech odpovědi na své existenční otázky, což může být projevem absurdity života. Návykové chování často nedává smysl z logického hlediska; například touha po alkoholu může být náhradou za to, po čem člověk skutečně touží – po uklidnění a pocitu svobody (Ross, 2023).

Albert Camus naznačuje, že člověk často odmítá přijmout svou skutečnou identitu a touží po svobodě. Překonání závislosti znamená konfrontovat skutečnost, že je člověk tím, čím je a že neexistuje žádný lék na existenční podmínky (Camus, 1951). Klíčové je plně přijmout životní zkušenost, neboť únik z ní není možný, ani skrze víru v jiný život (Camus, 1968). Člověk poráží smrt a absurditu života tím, že žije naplno a přijímá jejich nevyhnutelnost.

Člověk, který se každodenně uchyluje k alkoholu jako k úniku před absurditou života, tedy nemá možnost získávat nové zkušenosti v přítomném životě, jelikož je jeho vnímání reality ovlivněno alkoholem. Alkohol je jen dočasným řešením, které oddaluje skutečné problémy. Ve chvíli, kdy se člověk dostane do střízlivého stavu, čelí ještě složitějším emocím, jako je například pocit viny za své činy během intoxikace, a nakonec se stejně otázka po absurditě života objeví, podobně jako se u Sartra objeví úzkost.

Jan Jílek (2008) ve své knize zmiňuje osobní zkušenost se závislostí a vyrovnání se s ní tak, že pro dosažení svobody a možnosti žít podle vlastních představ musel udělat něco pro změnu svého životního stylu. Pro závislého člověka je vymanění se ze závislosti něčím zcela novým a neznámým, což pro své osvobození musí udělat. Musí vstoupit do neznáma. Lidé, kteří překonali svou závislost, mají společné to, že aktivně zkoušejí a hledají, co jim pomůže, čímž postupně rozšiřují svou osobní svobodu. To mají ovšem společné všichni lidé, kteří přijali absurdno a snaží se žít život naplno. Každý musí udělat krok do neznáma, objevovat a zkoušet nové věci.

Camusova idea žití v přítomnosti zahrnuje schopnost přijímat a prožívat svět bez iluzí o budoucnosti nebo minulosti, soustředit se jen na přítomnost. Opilost však často mívá za následek ztrátu této schopnosti, neboť alkoholismus ve větších dávkách způsobuje dezorientaci a nevědomost toho, co se kolem něj děje.

Nejzranitelnější vůči alkoholu je mozeček, limbický systém a mozková kůra. Mozeček je zodpovědný za koordinaci pohybu, paměť a emoční reakce. Limbický systém monitoruje vzpomínky a emoce. Mozková kůra řídí činnost včetně plánování, sociální interakce, řešení problémů a učení (Grace, 2019). Alkohol člověka nezabaví absurdity ani jiných nepříjemných pocitů, pouze vymaže jeho smysly a schopnost přemýšlet. Nakonec vymaže celé (naše) já (Grace, 2019). Jedno je však společné. Alkoholik totiž žije v přítomném okamžiku, i když s největší pravděpodobností nikoliv tak, jak by si Camus představoval. Avšak kvůli útěku před aktuálními pocity a otupělosti, kterou alkohol způsobuje, alkoholik opravdu nemyslí na to, s jakou kocovinou se následující den vzbudí, ani na povinnosti, které bude muset splnit. Pije teď a tady, a na tom jediném mu záleží.

2.1.6. Alkoholismus a koncepce smyslu života v pojetí Alberta Camuse

Pokud má člověk přijmout absurdno a nespolehat se na budoucnost, má závislý na alkoholu možnost dostat se někdy z kruhu závislosti? Jediným účinným řešením je pravděpodobně léčba, která však nějakou dobu trvá a tím pádem zasahuje do budoucnosti.

Důležité je jednat, podstoupit risk a vkročit do neznáma. Tak, jako absurdní člověk přijme absurditu a určí si svůj smysl života. Pro alkoholika by tento krok do neznáma mohla být například léčba. Pokud si ovšem člověk zvolí léčbu podstoupit.

Někteří závislí lidé často neudělají, co je třeba. Spoléhají na štěstí, náhodu a zázrak. Avšak dobře ví, že můžou něco udělat. Vydávají svou situaci za smůlu, nebo se vymlouvají na nemoc, přitom je to pouze neochota něco udělat. Člověk doufá a má víru – víru v iluzi. Iluze však neobsahuje žádný základ pro víru (Jílek, 2008).

Tato myšlenka se shoduje s Camusovou filosofickou sebevraždou. Člověk má víru nebo naději, že se něco změní, aniž by se o to sám pokusil zasadit (Camus, 1995). Alkoholismus může ovlivnit svobodnou vůli natolik, že člověk není schopen činit svobodná rozhodnutí tak, jak by absurdní člověk podle Camuse měl. Závislost může ovládnout život člověka natolik, že hledání smyslu se stává téměř nemožným bez léčby a podpory.

Camus tvrdí, že přijetí absurdity vede k hledání autentického způsobu, jak žít naplno navzdory nesmyslnosti života. Je však možné, že závislý člověk může pociťovat, že není

schopen najít a naplnit svůj smysl života bez alkoholu. Tento pocit neschopnosti může být natolik silný, že se člověk bude neustále uchýlovat k volbě úniku, která představuje falešné řešení, neboť alkohol pouze maskuje problém a nepřináší trvalý smysl ani řešení absurdity.

Závislý člověk by tedy měl udělat opravdu razantní krok, pokud chce svému životu připsat nějaký smysl. Zde se opět schází Camusova filosofie smyslu života, která tvrdí, že člověk po přijetí absurdna může svému životu dát takový smysl, jaký si zamane.

Smysl života člověk získává skrze hodnoty a jejich naplňování. Viktor E. Frankl identifikuje dvě stádia ztráty smyslu: existenciální vakuum a existenciální neurózu, které mohou vést k různým patologiím ve společnosti, jako například k sebevraždě, kriminalitě, agresivitě nebo právě závislosti na alkoholu.

Annemarie von Forstmayerová zjistila, že 90% těžkých alkoholiků zažívá pocit hluboké bezsmyslnosti. I další výzkumy ukazují, že lidé závislí na alkoholu vykazují nižší úroveň smysluplnosti života ve srovnání s běžnou populací. Přestože není jasné, zda chybějící smysl je příčinou či následkem dlouhodobého pití, je zřejmé, že mezi těmito jevy existuje úzká souvislost. H. Pavlíčková zjistila, že muži léčení ze závislosti na alkoholu vnímají svůj život jako smysluplnější na konci ústavní léčby než na jejím začátku. Lidé závislí na alkoholu se významně liší od zbytku populace v prožívání smysluplnosti svého života (Kavenská, 2009).

Balcar (1995) zdůrazňuje, že logoterapie neboli psychoterapeutická metoda léčby smyslem, je založena na existenciální analýze lidského bytí, přičemž klíčovým prvkem je schopnost aktivního a samostatného postoje. Hlavním krokem je naplnění života smyslem, což následně umožňuje další analýzy hodnot a vztahů. U závislých může být nalezení smyslu života jednou z hlavních motivací k léčbě. Často se stává, že člověk objeví životní smysl až během léčby, přičemž problémy s naplněním životního smyslu mohli mít už při vzniku závislosti. Smysl života lze rozdělit na ten, který byl znám před závislostí, avšak nebyl naplněn, a na smysl, který byl objeven až během léčby. Smysl života však může být nalezen kdykoliv díky svobodné vůli člověka (Kavenská, 2009).

K uzdravení člověk dojde tím, že najde smysl ve svém utrpení a naváže smysluplné spojení s ostatními. Tento proces bývá charakteristický. Dvanáctikrokové programy zdůrazňují, že klíčovou součástí zotavení je psychický růst a nalezení jedinečného a osobně významného života (Thompson, 2007).

Skupina AA je sice nábožensky orientovaná, což by mohlo být v rozporu s Camusem a Sartrem, kteří jsou oba ateisté. Camus zvláště považuje uchýlení se k víře za vyhýbání se absurditě existence. Nicméně, v rámci procesu, může být tento přístup velmi užitečný. Po léčbě může člověk přijmout absurditu života, neuchylovat se k alkoholu a vytvářet si autentický smysl života. AA sice mluví o Bohu, avšak nikomu nic nevnučuje. Jde spíše o duchovní transformaci, změnu zaměření myšlenek od alkoholu k duševním záležitostem. Každý člen si nachází svého „Boha“ jinak a důležitým aspektem je, zda je věřící či ne. Pokud není, nachází místo Boha svou vyšší moc či sílu (Kovaříková, 2009).

Aby si člověk mohl v absurdním světě vytvořit smysl života, musí si absurdno každý den uvědomovat, ale nepoddávat se mu. Jak již bylo zmíněno, Camus toto označoval za revoltu (Camus, 1995). Alkoholismus by v tomto kontextu mohl být považován za selhání této revolty, kdy člověk místo aktivního hledání nových zážitků opakovaně volí únik z reality. Svoboda člověka je alkoholem také omezována, neboť člověk nemá možnost řídit svůj život sám za sebe, nemá čistou mysl a je ovlivněn vlivy alkoholu, které omezují jeho schopnost svobodného jednání.

Jak bylo zmíněno, vášeň představuje hnací sílu existence, která poskytuje člověku možnost žít život co nejintenzivněji. Alkoholismus může být mylně vnímán jako snaha o intenzivní prožívání, neboť existuje rozšířená mylná představa, že alkohol přináší štěstí a sociální zábavu. Ve skutečnosti alkohol stejně rychle poskytne pocit štěstí, tak i stáhne člověka na dno (Grace, 2019). Může se tedy jednat o destruktivní vášeň, která oslabuje schopnost člověka skutečně prožívat život naplno.

Člověk má možnost volby a je v jeho moci, aby se uměl rozhodnout. Pokud člověk dojde k uvědomění, že chce změnit svůj život, musí změnit současně své chování i myšlení. Musí si uvědomit, že před absurdnem se nedá utéct, a přestože alkohol může na chvíli pomoci, akorát si vytváří další problém, který již na rozdíl od absurdity nemůže dostat pod kontrolu.

Závěr

Alkoholismus představuje závažný sociální a zdravotní problém, který ovlivňuje miliony lidí po celém světě. V první části této práce jsem se zaměřila na základní představení alkoholické závislosti. Jedním z klíčových aspektů této kapitoly je objasnění hlavních charakteristik alkoholismu. Ty zahrnují fyzickou závislost, kdy tělo jedince vyžaduje stále vyšší dávky alkoholu k dosažení stejného účinku, a psychickou závislost, která se projevuje silnou touhou nebo potřebou konzumovat alkohol za účelem zmínění stresu či úzkosti. Další důležitou částí této kapitoly je přehled hlavních příznaků alkoholismu. Tyto příznaky mohou mít psychický či fyzický charakter.

Kapitola rovněž popisuje příčiny vzniku závislosti na alkoholu, které jsou komplexní a mnohostranné. Hlavní roli hrají biologické, sociální a psychologické faktory, které na sebe vzájemně působí a mohou výrazně zvýšit riziko vzniku závislosti na alkoholu. Poslední část této kapitoly se věnuje následkům alkoholismu, které mohou být devastující jak pro jednotlivce, tak i pro jeho okolí. Mezi hlavní zdravotní následky se řadí chronická onemocnění, poškození orgánů a zvýšené riziko úrazů a nehod. Sociální následky zahrnují ztrátu zaměstnání, rozpad rodinných a sociálních vztahů a stigmatizaci ze strany společnosti. Tato kapitola poskytuje nezbytný teoretický základ pro následující kapitoly této bakalářské práce.

Druhá část této práce přináší hlubší pohled na existenciální filosofii, filosofický směr, který se od svého vzniku stal klíčovým pro pochopení lidské existence a jejích základních otázek. Tento filosofický směr vychází z potřeby zkoumat zásadní aspekty lidského života, jako je smysl existence, osobní odpovědnost a konfrontace s existenciálními dilematy v současném světě. Tato část klade důraz na dva významné francouzské myslitele: Jeana-Paula Sarta a Alberta Camuse a popisuje jejich filosofické pojetí svobody, smyslu života a další koncepty, jako například úzkost či absurdno, které k nim neodmyslitelně patří. Jean-Paul Sartre, francouzský filosof a spisovatel, je znám svou koncepcí existence předcházející esenci, která poukazuje na to, že jedinec jako první existuje a následně sám sebe definuje prostřednictvím svých činů a voleb.

Sartrova teorie klade důraz na pojem svobody jako základního aspektu lidské existence, který vede k neustále volbě a odpovědnosti za své jednání. Albert Camus, další významný francouzský myslitel, se zabýval absurditou lidského života, hledání smyslu a

hodnot ve světě, který nemá žádný předem daný význam. Jeho filosofie je spojována s absurdním charakterem existence, zdůrazňujícím nutnost rozhodování a přijetí absurdity světa bez naděje na transcendentní záchranná řešení.

Teoretické přístupy těchto autorů v této části práce poskytují hlubší vhled do toho, jak jednotlivci čelí existenciálním otázkám a hledá osobní integritu a smysl ve světě, který může být vnímán jako nesmyslný.

Cílem této práce je propojení existenciální filosofie s problematikou alkoholické závislosti, zaměřuje se především na otázky svobody a smyslu života, jak je definují Jean-Paul Sartre a Albert Camus. V závěrečné části této práce proto popisují, jak závislost na alkoholu může ovlivnit jedincovu schopnost volby a jak se tyto změny promítají do jeho vnímání svobody a smyslu života.

Existenciální filosofie, se svým důrazem na individuální svobodu, odpovědnost a hledání smyslu v životě, poskytuje cenný rámec pro pochopení hlubokých osobních dopadů alkoholismu. Jedním z klíčových témat této kapitoly je vysvětlení toho, jak alkoholismus může narušovat schopnost jedince učinit svobodné a odpovědné rozhodnutí. Závislost na alkoholu často vede k opakovaným cyklům nekontrolovatelného pití, které omezuje jedincovu schopnost jednat autonomně a uvažovat racionálně. Tento stav vede k postupné erozi osobní svobody, neboť alkohol začne dominovat jedincovým rozhodnutím a životními prioritám. Dále se zabývám tím, jak alkoholismus ovlivňuje jedincovo hledání a nacházení smyslu života.

V kontextu existenciální filosofie je smysl života něco, co si každý jedinec musí vytvořit sám prostřednictvím svých činů a rozhodnutí. Alkoholismus však může tento proces vážně narušit. Pod vlivem alkoholu se jedinec může cítit odpojený od svých vnitřních hodnot a cílů, což vede k pocitu prázdnoty a ztráty smyslu. Tento stav může být obzvláště destruktivní v kontextu existenciálního myšlení, které klade velký důraz na aktivní hledání a tvoření smyslu.

Závislost na alkoholu z existenciálního hlediska nemůžeme považovat za nemoc, avšak spíše za stav, který si jedinec dlouhodobě buduje a pěstuje svými volbami a jednáním. Tato perspektiva potvrzuje tezi, že si člověk svými činy a svou svobodou volby formuje osobnost, kterou se stává. Nicméně, v momentě, kdy jedinec propadne závislosti, je již ovlivněn dalšími faktory souvisejícími se závislostí. V okamžiku intoxikace je pak mnohem

obtížnější uvažovat racionálně, neboť alkohol brání aktivnímu jednání a snižuje schopnost svobodně a uvědoměle se rozhodovat.

Seznam použité literatury

- Balcar, K. (1995). Životní smysluplnost a osobnost. *Československá psychologie*, 6, 496- 502.
- Camus, A. (1995). Mýtus o Sisyfovi (přeložil Dagmar STEINOVÁ). Svoboda, 14–26, 73–88.
- Camus, A. (1951). *The Rebel. An Essay on Man in Revolt*. Vintage: New York, 11.
- Camus, A. (1968). *Lyrical and Critical Essays*. Vintage: New York, 92.
- Cloninger, C.; Bohman, M: Inheritance of alcohol abuse: Crossfostering analysis of adopted men. *Arch. Gen. Psychiatry*, 38, 1981 s. 861-868
- Crick, F. (1994). *The astonishing hypothesis : the scientific search for the soul*. Simon & Schuster, pp. 10-16(7).
- Crocq M. A. (2007). Historical and cultural aspects of man's relationship with addictive drugs. *Dialogues in clinical neuroscience*, 9(4), 355–361. <https://doi.org/10.31887/DCNS.2007.9.4/macrocq>
- Desan, W. (2024, June 17). Jean-Paul Sartre. *Encyclopedia Britannica*.
<https://www.britannica.com/biography/Jean-Paul-Sartre>
- Edwards, G. (2004). *Záhadná molekula: mýty a skutečnosti o alkoholu*. NLN, Nakladatelství Lidové noviny.
- Existencialismus – Sociologická encyklopedie. (n.d.). *Encyklopedie.soc.cas.cz*.
<https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Existencialismus>
- Fingarette, H. (1988). *Heavy drinking : the myth of alcoholism as a disease*. University Of California Press, 5, 112.
- Grace, A. (2019). *This Naked Mind*. HarpersCollinsPublishers Ltd; s. 13, 106–150.
- Hanson, D. J. (1995). *Preventing Alcohol Abuse: Alcohol, Culture, and Control*. Bloomsbury Academic.
- Heidegger, M., & Petříček, M. (2018). *Bytí a čas* (Třetí, opravené vydání, přeložil Ivan CHVATÍK, přeložil Pavel KOUBA, přeložil Jiří NĚMEC). OIKOYMENH.
- Hill, A. (1974). The Alcoholic on Alcoholism. *Canadian Literature*, 62, 36.
<https://ojs.library.ubc.ca/index.php/canlit/article/view/194806>
- Hrouzek, Petr, Jaromíra Kotíková, Petr Pavlíček a Artem Vartanyan. *Bariéry a potřeby osob ohrožených závislostmi: (alkohol, ilegální drogy a patologické hráčství)*. Praha: VÚPSV, 2019.
- Hunt, S. & Climer, J. (2009). Alcohol. In G. L. Fisher & N. A. Roget (Eds.) *Encyclopedia of Substance Abuse Prevention, Treatment, and Recovery* (pp. 30-34). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Igor Tomeš. (2011). *Obory sociální politiky*. Portál.

- Janet Geringer Woititz. (1991). *Adult Children of Alcoholics*. G K Hall & Company.
- Janke, W. (1995). Filosofie existence (přeložil Jaromír LOUŽIL). *Mladá fronta*, 7–12, 81–93, 108–116.
- Jeffrey Smith, M. D. (1999). Commentary Alcoholism and Free Will. *Www.psychiatrictimes.com*, 16.
<https://www.psychiatrictimes.com/view/commentary-alcoholism-and-free-will>
- Jílek, J. (2008). Ze závislosti do nezávislosti: (spoluzávislí a nešťastní). Jan Jílek ve spolupráci s Janou Krupičkovou v nakl. *Roční období*, 22, 89.
- Josková, K. (2024). Pojem úzkosti ve filosofii Jean Paul Sartra a Karla Jasperse [Bakalářská práce]. Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, 7, 21.
- Kavenská, V. (2009). SMYSL ŽIVOTA V KONTEXTU ZÁVISLOSTI NA ALKOHOLU.
<https://e-psycholog.eu/pdf/kavenska.pdf>
- Kelley, M. L., Braitman, A., Henson, J. M., Schroeder, V., Ladage, J., & Gumienny, L. (2010). Relationships among depressive mood symptoms and parent and peer relations in collegiate children of alcoholics. *American Journal of Orthopsychiatry*, 80(2), 204.
- Kossak, J. (1978). Existencialismus ve filosofii a literatuře (přeložil Richard VYHLÍDAL). *Svoboda*, 144–146.
- Kovaříková, E. (2009). Alkoholismus a jeho recidiva [Bakalářská práce]. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií, 16.
- Nakken, C. (1996). *The Addictive Personality : Understanding the Addictive Process and Compulsive Behavior*. Hazelden Publishing, 8.
- National Institute on Alcohol Abuse and Alcoholism. (2020). *Understanding Alcohol Use Disorder*. *Www.niaaa.nih.gov*; National Institute on Alcohol Abuse and Alcoholism.
<https://www.niaaa.nih.gov/publications/brochures-and-fact-sheets/understanding-alcohol-use-disorder>
- Nietzsche, F. (2001). *Radostná věda* (3., přehlédnuté a opr. vyd, přeložil Věra KOUBOVÁ). *Aurora*, 14.
- Novozámská, J. (1998). Existoval existencialismus?: výzva a ztroskotání Jean-Paula Sartra. *Filosofia*, 25–28, 51–55, 111–142.
- Petříček, M. (1997). Úvod do (současné) filosofie: [11 improvizovaných přednášek] (4. upr. vyd). Herrmann, 92–103.
- Popov, P. (2003). Závislost na alkoholu. <https://solen.cz/pdfs/psy/2003/01/07.pdf>
- Ross, J. (2023, September 12). *The Myth of Addiction*. *Untwisted*.
<https://untwisted.co.za/the-myth-of-addiction/>
- Sartre, J. -P. (2004). Existencialismus je humanismus. *Vyšehrad*, 13–55.

Sartre, J. -P. (2018). *Bytí a nicota: pokus o fenomenologickou ontologii* (Druhé, opravené vydání, přeložil Oldřich KUBA). OIKOYMENH.

Shapiro, H. (2005). *Drogy: obrazový průvodce*. Svojtka & Co.

Schade, J. P. (Ed.). (2006). *The complete encyclopedia of medicine & health*. Foreign Media Group.

Schelling, F. W. J. von. (1992). *Filosofická zkoumání bytnosti lidské svobody a s tím souvisejících předmětů s komentáři Ch. Herrmanna, H. Fuhrmanse a W. Schulze*. Filozofický ústav ČSAV.

Skinner, B. F. (2002). *Beyond Freedom and Dignity*. Hackett Publishing.

Skála, J. (1987). Závislost na alkoholu a jiných drogách. *Avicenum*, 14–44, 53–70.

Simpson, D. (n.d.). Camus, Albert | Internet Encyclopedia of Philosophy. Internet Encyclopedia of Philosophy. <https://iep.utm.edu/albert-camus/>

Smith, J. (1999). Commentary Alcoholism and Free Will.

<https://www.psychiatrictimes.com/view/commentary-alcoholism-and-free-will>

Sournia, J. -C. (1999). *Dějiny pijáctví*. Garamond.

Šedivý, V., & Válková, H. (1988). *Lidé, alkohol, drogy*. Naše vojsko.

Thompson, G. (2007). Articles. Home » International Network on Personal Meaning.

https://www.meaning.ca/archives/archive/art_ED_col_feb_06_G_Thompson.htm

The Editors of Encyclopedia Britannica. (2019). Simone de Beauvoir | French writer. In *Encyclopædia Britannica*. <https://www.britannica.com/biography/Simone-de-Beauvoir>

ÚZIS ČR. (2024). Účinky alkoholu na chování člověka. NZIP.cz.

<https://www.nzip.cz/clanek/778-ucinky-alkoholu-na-chovani-cloveka>

Understanding Alcohol Use Disorder | National Institute on Alcohol Abuse and Alcoholism (NIAAA). (n.d.-b).

<https://www.niaaa.nih.gov/publications/brochures-and-fact-sheets/understanding-alcohol-use-disorder>

Vacek, P. (2023). Alkohol a jeho vliv na pracovní život. *Psychoterapie Vacek®*.

<https://www.psychoterapievacek.cz/protialkoholni-ambulantni-terapie/alkohol-a-jeho-vliv-na-pracovni-zivot/>

Vernig, P. M. (2011). Family roles in homes with alcohol-dependent parents: An evidence-based review.

Substance use & misuse, 46(4), 535-542.

Vohs, K. D., & Schooler, J. W. (2008). The Value of Believing in Free Will: Encouraging a Belief in Determinism Increases Cheating. *Psychological Science*, 19(1), 49-54.

<https://doi.org/10.1111/j.1467-9280.2008.02045.x>

Vohs, K. D., & Baumeister, R. F. (2009). Addiction and free will. *Addiction research & theory*, 17(3), 231–235.

<https://doi.org/10.1080/16066350802567103>

Woititz, J. G. (2021). Dospělé děti alkoholiků: překročte bludný kruh minulosti (Vydání druhé, přepracované, v Portále první, přeložil Jiří MARTÍNEK). Portál. 24-26

Woititz, J. G. (1985). Struggle for intimacy. Health Communications, Inc.

World Health Organization. (2014). Global status report on alcohol and health, 2014. World Health Organization, VII-VIII.